

ANTONIO ZAVALA

**KRISTAUBIDEA
BERTSOTAN**

|

**KRISTAUBIDEA
BERTSOTAN**

I

AUSPOA LIBURUTEGIA

174

Auspoa Liburutegia
(EDITORIAL AUSPOA)

Plaza Santa Maria, 2 – Tolosa, Gipuzkoa
Tel. (943) 67 12 82

ANTONIO ZAVALA

**KRISTAUBIDEA
BERTSOTAN
I**

AUSPOA LIBURUTEGIA
1984

Azalean: Asteasu'ko erria.

© Auspoa Liburutegia (Tolosa – Guipúzcoa)
Fotokonposatzaile: Lente – Estella
Inprimatzaile: Gráficas Lizarra, S. L., Estella (Navarra)
ISBN 84-7158-117-5 (obra completa)
ISBN 84-7158-118-3 (tomo I)
Depósito Legal: NA. 1.068-1984

ARKIBIDEA

Itzaurrea	9
(1828) «Milla zortzi eun eta ogei ta zortzi urte...»	11
Bertso Berriak pekatu kapitalen gañian jarriak	17
(1849) Bertso Berriak: «Zortzi eun da berrogei eta bederatzi...»	27
(1850) Bertso Berriak: «Para bear nituzke zenbait bertso berri...» .	33
(1851) Gurutze Santu Lezo'koaren bederatziurreneko gozoak	39
(1854) Gurutze Santu Legazpia'- koari bertso berriak	47
(1855) Bertso Berriak: «Bizio gaizto bat degu kodizia...»	57
(1862) Euskal Erriko lenengo obis- po jaunaren etorrerako	65
(1863) Bertso Berriak: «Bertso berri batzuek aurtan ditut jarri...»	71
(1866) Bertso Berriak amar manda- mentu santuen gañean	79

(1868) Bertso Berriak: «Bertso berri- yak jartzera nua...»	93
Bertso Berriyak Jesusen Pasioa- ren gañean	99
Bertso Berriak: «Kanta batzuek orain bear ditut para...»	111
Bertso Berriak: «Enpeñatzera noa alegin guziaz...»	117
Bertso Berriak: «Abuztuko illaren emezortzigarrena...»	125
Bertso Berriak: «Gauza baten gañian noa itz egitera...»	133
Zeruko gloriaren kantak	139
Bertso Berriyak: «Formatu biar ditut zenbait bertso berri...»	149
Bertso Berriak eternidadearen gañean jarriak	155

ITZAURREA

«Euskaldun fededun» esan oi zan garai batean. Gaur esaera orrek lengo indarrrik ez badu ere, orain urte batzuk ori egi-egia zanik ez du iñork ukatuko.

Au ola izanik, fedearen egiai buruz jarritako bertsoak mordo galanta osatuko zutela, edozeñek pentsa zezakean.

Bertso-sail oiek gaur eskeintzen dizkiogu irakurleai, bi liburutan.

Bañan orain baño len ere, olako bertso asko ditugu argitara emanak. Bat edo beste, *Auspoa*'ren ale danetan edo geienetan arkituko du irakurleak. Izan ere, nekez arkituko da, orain arteko bertsolarietan, olako saillik paratu ez duanik.

Bilduma ontan, egillearen izenik gabeak agertzen ditugu. Edo-ta, egille ezaguna bada, sail bakarra-edo jarri zuana.

Ama Birjiñari buruz moldatutako sailak beste baterako utzi ditugu, mordo galanta osatzen baitute.

Berdin egin degu santuen bizitzak kontatzen dizkuguten bertsoekin. Oiek ere, asko baitira, leku berezia eskatzen dute.

Ta gauza bera esan diteke Gabon edo Eguberri-kantuengatik.

Mugaz arunzko bertsorik ere ez degu bilduma ontan sartzen.

Mixioetako bertsoak, berriz, argitaratu berriak ditugu.

Gure aurrekoen kristautasunaren aitoren dira bertso auek. Atsegingarri izan ditzala opa diogu irakurleari.

[1828]

«IL BEAR NUELA USTE...»

- 1/ Milla zortzi eun eta
ogei ta zortzi urte,
ostegun gizen arratsa
*señaladamente*¹
ill bear nuela uste
nuen derrepente,
Jaunak biziya eman dit
esperatu gabe.

- 2/ Egiya bat nai nuke
jendiari esan:
Gaztelu'ko zuluan
zer pasa zaitaran;
irago bañan aisago
kontatzen det orañ,
Jaunak berriz alako gabik
ez dizadala eman.

¹ Esku-idaztian: *señala mente*.

3/ Orru egiten zuen
mendiyak gogotik,
geroz ezin atera da
au nere burutik;
ni aurrian nintzan ta
mutilla ondotik,
laster joateko etzen
enkargu bearrik.

4/ Berari ematen diozkat
millaka graziyak,
ez dirade sobratuko
oriyek guziyak;
ni ere eriotzaz
nengoen etsiya,
esperatzen ez dedala
laja dit biziya.

5/ Eskutik artu eta
ez eramatekotan,
alderdi oberika
ez daiteke eman;
biar baño geiago
ez nuke nai esan,
gu eskapatzekotan
Jesus bara an zan.²

² Esku-idaztian onela dago. Ez dakit gramatikaz nola beariko luken: *Jesusen bada an zan edo Jesus bera an zan.*

6/ Esana dago «eriyuak
ditu begiyak gorri»,
aldera arrimatua
izan degu ori;
nonbait ez nintzan egon
santuarentzat garbi,
zerbait iragotzen zait
gau orretan niri.

7/ Azken judiziyua
ez izatekotan,
gau tristeagorika
ez daiteke eman;
aingeru guardakua,
izandu dezu lan,
gu ezin libratu
estazio ontan.

8/ Kristabak nondik bear du
ainbeste balore?
Gu ta geiago ere
arriturik daude;
Jaungoikoak egiñik
bear ainbat fabore,
aren graziyarekin
eskapatu gerare.

9/ Jauna, nere bekatuai
merezi bazaie,
ez naiz espantatutzen,
eman geiago're;
ofenditutzen zaitut
zuk merezi gabe,
argatik ez naiz pagatzen
bertan ilta ere.

10/ Nik mereziyagatik
kentzea biziya,
Jaunaren piedadia
izandu da aundiya;
ezpananguen ere
Arentzat garbiya,
ongi konformatzea
orra eman graziya.

11/ Gure artian iltzia
zer pasatutzen den,
ongi pensatu bearra
badaukagu emen,
denbora laburra ta
estua zeren den,
argatik bear den gauzaz
ez gera akordatzen.

12/ Aurretik bear genduke
ongi prebenitu,
relijiosoetatik
ala dut aditu:
erremedio onak
Jesusek baditu,
gure animak nola
zerura korritu.

13/ Segitu bear diogu
bide eder oni,
aingeru guardakua
degula giyari;
erregutu dizaiogun
guziok berari,
ordu on bat azerta
dizagula guri.

14/ Orra, bekadoria,
nere enkargua,
ez da bada betiko
guretzat mundua;
Jaunak dakarrenian
azkeneko ordua,
egon brebenituak
joateko zerura.

Amalau bertso auek, Oiartzun'go Manuel Lekuona apaiz jaunaren bildumatik ditugu. Eskuz idatzita daude. Lenengo bertsoak urtea ematen digu: 1828. Papera ere ordukoa izango da, idazkerak-eta aditzera ematen dutenez.

Bertsoen azpian firma bat: M.ª Josefa de Sein. Baiñan bertsoen jartzallea ez da; kopiatzallea bai. Oiartzun'goa zan emakume ori, eta bertso auek, beste zenbaitekin batera, bertako etxe batean arkitu zituan Don Manuelek.

Lenengo bost bertsoetan esaten danez, ezbearren bat gertatzen zaio saillaren jartzalleari, eta il-etsiraiño etortzen da. Baiñan onik atera eta gertaera orrek Jaungoikoarengana sortu dizkion sentimentuak agertzen dizkigu.

Damurik, ezbear ori zer izan zan ez du adierazten. Baiñan nun gertatu zaion bigarren bertsoak esaten du: Gaztelu'ko zulu. Gaztelu izeneko baserria Oiartzun'go Ergoin'en dago. Erreka-zulo batean ain zuzen, Arditurri'ko bidean. Gaztelu ori izango da.

Paperak ez du izenbururik; ezta *Bertso Berriak* ere. Orain daukana, guk ezarria da, lenengo bertsoetik artuta.

BERTSO BERRIAK
PEKATU KAPITALEN GAÑIAN JARRIAK

- 1/ Pekatu kapitalen gañean
orañ jartzen naiz kantatzen,
nere kapazidade pobrean
ez baldin banaiz erratzen;
saiatuko naiz al dan moldean
ni aditzera ematen,
 bañon lenago
 orretarako
graziya bat det eskatzen.
- 2/ Argitu bada, argitu, arren,
zuk, Espiritu Santuba,
zure graziyen premiyan dagoen
nere entendimentuba,
ateratzeko bertatikanen
desiatzen dan frutuba;
 zure doaiak
 ain dira gaiak,
o amodiyo altuba.

- 3/ Doai oriyez baliyaturik
eman dezadan sarrera,
biziyoaki kontra egiñik
bizi gaitean aurrera;
birtuteaki begiraturik
gobernatutzen bagera,
dudarik ez du,
deituko gaitu
Jesusek bere aldera.
- 4/ Gure animen enfermedade
guziyen iturburubak,
zazpi biziyo obek dirade,
zeñak gauzkaten galdubak;
guziyak edo geienak gaude
gai otan konprenditubak,
oriyez kaso
munduban asko
gaitz okin enfermatubak.
- 5/ Biziyo gaizto oriyetatik
soberbiya da nagusi,
desterraturik zerubetatik
gure artean da bizi,
bera dan bañon andiyagorik
ez dubela nai ikusi;
al dan moldeaz
umildadeaz
egiñ biar zaio igesi.

- 6/ Esango nuke umildadea,
mundu guziyen aurrean,
dala birtute pare gabea
zeruban eta lurrean;
Luzifer gaizto doakabea
errebelatu zanean,
arma onekin
bakarrarekin
botatu zuten oinpean.
- 7/ Bigarrena da abariziya,
maliziyakin betea;
beretzat nai du gorde guziya
naiz projimoak kaltea;
besarkatzen du idolatriya,
zer appetitu tristea;
desterra bedi
desorden ori,
ez badegu nai galtzea.
- 8/ Biziyo ori desterratzeko
egiñ bear dan promesa:
al dan maizena imitatzeko
projimoaren pobreza;
premiyan dana sokorritzeko
usatu bedi largeza,
beste biderik
ez da firmerik,
txur denak ori ar beza.

9/ Lujuriya da irugarrena,
gusto desordenatuba,
biziyo ortan emana dena
dago zerubaz aztuba;
ezagutzeko bide zuzena
memoriya du nastuba,
loien erdiyan
torpez andiyan
dauka entendimentuba.

10/ Libratutzeko torpezetatik
kastidadea billatu,
alde egiñaz okasiyotik
gorputza mortifikatu;
oraindanoako flakezakgatik
barkaziyoa eskatu,
biyotz osotik,
bere eskutik
ez gaitzan bada lajatu.

11/ Laugarrenian enbidiyakiñ
gure projimo laguna
ekusten degu damuarekiñ,
suertez badu fortuna;
kontrara berriz atsegiñakiñ
eldu bazaio makurra,
diabruba bera
imitatzera
prokuratutzen degula.

12/ Desorden ori niri deritzat
kalte probetxu gabea,
dañurik baizen ez du beretzat,
non zera, karidadea?
Ar gaizto ori beñ iltzekotzat
izan biar dezu gurea,
zu zeralako
elkarganako
amodiyoen bidea.

13/ Bostgarrenian daukagu gula
bere jan edan sobrakiñ.
arrazoia txit galtzen digula
askotan gabiltz onekiñ,
animaliyak dirudigula
Jaunaren imajinakiñ;
begira ongi
biziyo oni
zer gaitzak dauzkan berekiñ.

14/ Biziyo orren desordenakiñ
kontuban bizi gaitean,
gubernatubaz tenplantzarekiñ
munduban geran artean,
partikularki edanarekin
kuidado andi batean;
onetan daude
gaitzera gabe
asko gizonen kaltean.

15/ Seigarrenean zein ote gare
irarengandik libratzen?
Ofentsatubak baldin bagaude
nola diogu barkatzen?
Gure koleraz aspertu gabe
projimoari bengatzen;
 saiatu arren
 aurrera emen
mansotasun bat billatzen.

16/ Mansedunbreak ez du irarik
projimoaren aldera,
ez eta aren mobimenturik,
bengantzagandik libre da;
kolerarentzat ez du beldurrik,
bere buruben jabe da;
 a, birtutea,
 gure tristea,
zu gabe bizi bagera!

17/ Zazpigarrena nagitasuna,
desdix anitzen zurtzaia,
animo txar bat askok deguna
birtuteaken etsaia;
biziyoaken putzu illuna,
gaiztakerien ibaia,
 diabruaren
 maizter tristien
zori gaiztozko zelaia.

18/ Laja bear dute alferkeriyak
galdu baño len orretan,
aitor dezagun emen guziyak
beti gaudela zorretan;
egiñ detzagun delijentziyak
Jaungoikoaren obretan,
 animo artu,
 ez deskuidatu
 instante labur onetan.

19/ Nere jendiak, bizi geraño
eleiza militantian,
destierroa biar degu irago
betiko gerra batian;
persegitubak ezin geiago,
gure etsaien artian,
 egon biar erne,
 garaitu gabe,
 beti armaken gañian.

20/ Ate guziyak ondo itxirik
firme egongo dirade,
birtutiaken armaz jantzirik
prebenitubak bagaude;
biktoria bat irabazirik
zuzen juango gerade
 zeruetara,
 deskantsatzera
 ango gloriyan fin gabe.

21/ Orain esan dan irabaziya
izanik gauza andiya,
gureztat dauka Jaunak guziya
gaitezen beraz baliya;
digula bada bere graziya,
konbeni zaigun argiya,
bizi gaitian
beti beti an
gozatzen Aren gloriya.

Bertso auen argitaraldirik zaarrena bi tokitan arkitu degu: Chicago'n, Bonaparte'ren bilduman, eta Azpeitia'n, Jose Maria Garmendia'ren paperetan.

Moldiztegi-izenik ez du bertso-paper orrek, eta izenbururik ere ez. Ezta *Bertso Berriak* ere. Or goien ezarri deguna, beste argitaraldi batetik artua degu. Argitaraldi orrezaz, gero mintzatuko gera.

Ez dira auek bertso baldarrak. Bañan meriturik edo baliorik aundiena metrika aldetik dute. Kantatu, edozein zortziko aundiren doñuz egin ditezke. Baiñan puntuak oso era berezian banatuta dauzka.

Zortzikoak, bai txikiak eta bai nagusiak, lau puntu besterik ez du izaten. Puntu oiek, 2, 4, 6 eta 8'garren lerroetan. Bertso auek, berriz, oietaz gaiñera, beste iru puntu dauzka 1, 3 eta 5'garren lerroetan. Eta zazpigarren lerroa, bi erdi eginda dago, eta erdi bakoitzean puntu bana.

Alegia, bertso auen egitura iduri batez azaltzeko, puntuak silabak dirala eta muturreko letrak puntuak, onako grafiko au egingo litzake:

.....A
.....B
.....A
.....B
.....A
.....B
.....D
.....D
.....B

Orain artean ez degu bertso-mota arri-garri au beste inun arkitu.

Antzekoena, bearbada, Aita Basterretxea'k bere Jesusen Pasioaren poeman erabili zuana izango da.

Damurik, bertsolariaren izenik etzaigu esaten. Izkera, gipuzkoeratik napparrazten asia da. Bearbada, Oiartzun'dik aruntzagokoa da; Irun aldekoa-edo. Eta garai artakoa eta inguru orretakoa izateko, etzaigu, guri beintzat, izenik batere bururatzten.

Bertso auen beste argitaraldi bat, *Donostian: Juan Osés-en moldizteguien* inprentatu zan. Loiola'n, Aita Arana'ren bilduman arkitu genduan.

Tankera berriagoa du paper onek. Eta eskuren bat ere ibilli da fonetismoak aldatzen eta itzak gramatikatzen.

Izenburua, leen esan bezela, aurreko paperak batere ez eta onek duana idatzi degu saillaren buruan. Izenburuaren azpian, berriz, onela dago eskuz idatzita: (1879-1880) 9 puntukoa. Ikusten danez, Aita Arana ori edo beste norbait oartu zan bertso auen metrika bereziaz. Bederatzi puntu bai, baiñan ez guziak berdiñak. Orregatik, bederatzi puntuko bertsoa eta onako au oso ezberdiñak dira...

Gaiñontzeko aldaketak: 2/3: zure graziyen premiyan dago; 2/5: ateratzeko bertatik emen; 3/3: biziyuai kontra egiñik; 3/5: birtutiai begiraturik; 4/3: zazpi biziyo oiek dirade; 4/9: gaiz oiki enfermatuak; 9/5: gogoratzeko bide zuzena; 11/1: seigarrenian enbidiyakin; 12/2: kate probetxu gabia; 13/8: biziyo orri; 14/7: onetan gaude; 15/1: Laugarrenian zeñ ote gera; 15/4: nola diyogun barkatzen; 17/2: anitz desditxen sustraia; 17/3: animo txar bat aski deguna; 20/2: firme egongo gerade; 20/3: birtutiaken irmoz jantzirik.

Aldaketa batzuen sustraia, bertsoen ordena beste onela dagoala: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 13, 14, 11, 12, 17, 18, 19, 20 eta 21'garrena.

(1849)

BERTSO BERRIAK
GUSTUBA DUBENAK KANTATZEKO
JARRIAK

1/ Zortzi eun da berrogei
eta bederatzi
Kriston urteak dira,
milla bat lenbizi;
ejenplo egoki bat
nai det erakutsi:
gurasoak umea
zer modutan azi.

2/ Orra prinzipiyotik
nola bear dan asi:
sujeziyo aundiyan
dotrina erakutsi;
okerrako bidera
ez beñere utzi,
bestela ekarko dute
errespetu gutxi.

3/ Naiz dirala galaiak,
orobat da damak,
kuidatu bear dituzte
aita eta amak;
bietan bat badira
mundutikan juanak,
obligaziyua du
presentian danak.

4/ Zenbaiten arrazoiak
aditzen ditugu:
«Umeak txit gaiztoak
atera zaizkigu».
Ez eman balitzaie
bear ainbat kastigu,
flojo bizitu dira,
obra da testigu.

5/ Izanagatik aurrak
biyotzetik maite,
ordenaren konforme
kastigatu fuerte;
ez badira ezitzen
gazte diran arte,
gero guziyentzako
etorko da kalte.

6/ Umeak ezpadira
korrejitzen ongi,
gertatuko dirade
maldadeak aundi;
orretan kuidadua
bear da ipiñi,
sobera barkatzia
etzaie konbeni.

7/ Landaretatik ongi
giatzen den planta,
beti estimatuba
zuzena izan ta;
gero eziñ moldatu
denbora juanta,
orra zeñ okerra den
kuidaduen falta.

8/ Ezin ejenplo onik
eman umeari,
eder etsi ezkerro
lasaikeriyari;
ortatik eldu dira
makurrak ugari,
zer obligaziyo den
konsidera bedi.

- 9/ Gurasoak zer daukan obligaziyoa, zuzen esplikatzea nere deseia: ejenplo onak eta maiz oraziyoa, auxen da gaztian bear dan leziyoa.
- 10/ Ai, bada, gurasoak, egizute kontu, kausa grabea dala sinistea artu; dotrina erakustea kuidado bada aztu, zabarkeriyak ezer gauz onikan eztu.
- 11/ Flojedadetik ezin gauz onikan izan, saiatu kunplitzera konbeni dan gisan; dijuakiyon guziyak entenditu ditzan, gogoko sentiduak orra bada esan.

12/ Orain paratu ditut
dozena bat kopla,
birtutearen alde,
maldadean kontra;
ofenditu bada iñor
aditzen egonta,
kristau katolikotzat
ez diteke konta.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea,
Bonaparte'ren bilduman azaldua. Egillea-
ren izenik ez da ageri. Urtea, lenengo
bertsoak esaten digu.

Laugarren bertsoa, *Zapirain anaiak* libu-
ruan ere argitara eman genduan: *Auspoa*,
123-4-5, 16-17'garren orri-aldeetan. Joxe
Zapirain'en amak askotan kantatzen omen
zuan. Doñua ere ematen genduan. Antxe
arkituko du irakurleak.

Laugarren bertsoa, Irun'en jaio eta Pla-
zentzia'n bizitu zan Andres Exenarro *Urze-
lai* zanaren bilduman ere arkitu degu. Al-
daketa bakarra: 4/7: lasai bizitu gera.

Eta ondoren, beste bertso au:

Guraso lasaiaren
kriantzaren faltan,
orra umiak zernai
ikusteko plantan;
ederki ematen zuen
zure alabak plazan,
kamisarikan ez ta
mutillakin dantzan.

(1850)

BERTSO BERRIAK

- 1/ Para bear nituzke
zenbait bertso berri,
zerurako bidian
al bagindez jarri;
Eskritura sagraduan
leitzen zaigu garbi
lagunduko zaiola
saiatzen denari,
artarako grazia
eskatu Jaunari.

- 2/ Malpekado bagera
zenbait bekatari,
mundo ontan txur dena
gonbertitu bedi;
Jaunaren ministruak
esaten dute ori,
nola eztakigula
ilko gera sarri,
deskuidorikan gabe
lenbailen etorri.

- 3/ Gaitzikan deseatu
bear ezta iñori,
lajaturikan bizi
kondiziyua oni;
zeruko aingerubak
deika daude guri,
iduki dezagula
anima au garbi,
ikasi nai badegu
gloriyaren berri.
- 4/ Eskerrakin graziyak
ematen Jaunari,
mundukoak guziyak
bear degu ari;
kontrarik egin gabe
zarren esanari,
barkaziyua eskatu
aita eta amari,
etzaio damutuko
umilla denari.
- 5/ Librubak ematen du
egiya klaruan,
munduan bizitzeko
gu deboziyuan;
iñon ere ez gaude
toki seguruban,
beti tentaziyotan
etsaia inguruban,
ari alde egin bear
sartzeko zeruban.

- 6/ Mundo ontan bagera
 zenbait kriatura,
 malpekado jarriyak
 sobra bekatura;
 iya, nere kristabak,
 al bagindez muda,
 emen ez degu ordu
 batere segura,
 deskuidatutzen dena
 juango da infernura.
- 7/ Sinistuagatikan ¹
 fedeko dotrina,
 etsaiak ematen du
 gaitzerako griña;
 denbora jua ondotik
 izain dugu miña,
 erremediya ezin
 lengo utsegiña,
 gure faltakgatikan
 erretzen anima.
- 8/ Erregu dezaio gun
 guk beti Jesusi,
 etsaiaren artetik
 gabiltzan igesi;
 kostunbre txar guziyak
 bear ginduzke utzi,
 animaren kontuba
 goguan iduki,
 gero izango ezta
 batere urriki.

¹ Bertso-paperak: *sinistuagatik*.

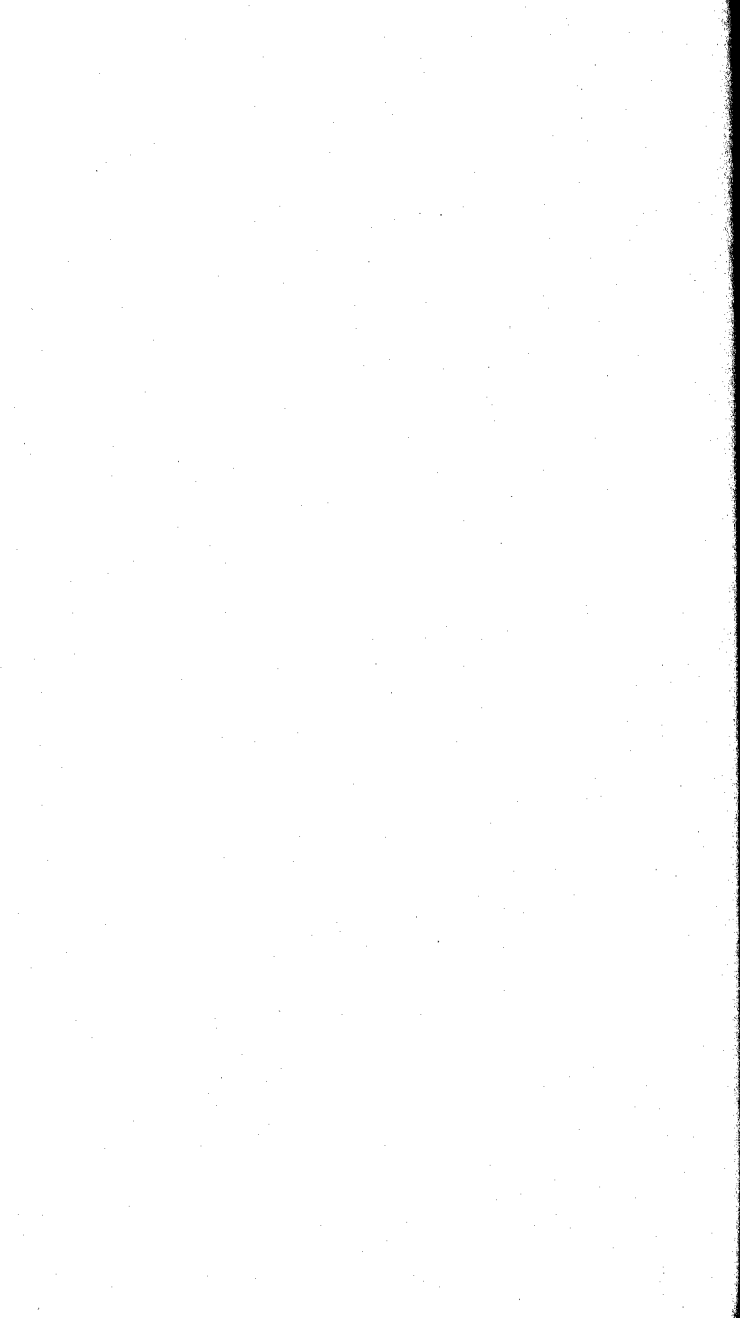
- 9/ Beregan ar dezagun
konfiantza aundiya,
esamiña ondo egin,
konfesatu egiya;
munduban pasatzen da
zenbait pikardiya,
Jesus, izantzu gutaz
miserikordiya,
alkantzatu dezagun
zeruko gloriya.
- 10/ Separa okasiyotik
iñoren aurrean,
emen bizi gaitezen
gu umildadean;
ibiltzen bagerade
Jaunaren bidean,
zuzen sartuko gaitu
zeruko atean,
gloriyak gozatzer
eternidadean.
- 11/ Gaztiakin batian
lenik gurasuak,
aditu guziyentzat
diran konsejuak;
ok dirade aurretik
Jaunaren abisuak,
Aren obratarako
gauza prezisuak,
nai baldin badegu izan
zerura jasua.²

² Bertso ontako puntuak: *gurasoak, konsejubak, abisubak, prezisuak, jasua.*

12/ Mundu ontan gustubak
infernuban penak,
-zein ote dira ala
izan nai dutenak?—
ezpadira kunplitzen
Jaunaren ordenak;
oraiñ degu denbora
lurrian gaudenak,
erremediyatzeko
lengo makur denak.

13/ Onekin paratzen dut
amairugarrena,
emanaz ejenpluba
al dedan onena;
alabatu dezagun
Jesusen izena,
kunplitzen degularik
beraren ordena,
San Pedrok sartu gaitzan
zeruan barrena.

Bertso auek, Bonaparte'ren bildumatik
ditugu, kanta-paper batetik. Orriaren ba-
rreanean, moldiztegiaren izena eta urtea:
Donostian: Pio Baroja-ren moldiztegian.
1850. Egillea nor dan ez da esaten.

(1851)

GURUTZE SANTU LEZO'KOAREN
BEDERATZIURRENGO GOZOAK

ESTRIBILLUA

*Lezo'ra guazen fedearakin,
an dago Zeruko Jauna,
gurutzean iltzez josia,
besoak zabal gugana.*

- 1/ Erromerian dator jendea
Lezo'ko Kristorengana,
zeren munduak ondo dakien
txit miragarria dana;
juan-etorri dabilzatenak
Lezo'n dute indarra,
biotz barrendik egiñarekin
beren damuaz negarra.

2/ Euskalerriko guztiak eta
millaka erbestekoak
dira Lezo'ko Santo Kristoren
egiazko debotoak;
lasterka datoz ager egiten
pekatu antziñakoak,
damuarekin gurutzeari ¹
galdezka barkazioak.

3/ Mutuak, gorrak, itxu eta errenak
Lezo'ko eleiza onetan
ikusi dira, ez bein bakarrik,
baña bai asko alditan,
itza egiten, ondo entzuten,
argitzen, ibill lasterkan,
fedearekin erreguturik
Santo Kristoren oñetan.

4/ Ez da eririk, ez da gaxorik,
dolore ta somiñikan,
Lezo'ko Kristo miragarriak
sendatu ez duenikan,
denborarekin batzuek eta
beste askok bertatikan,
fedearekin biotz barrendik
umill erreguturikan.

¹ Bertso-paperak: *damuakin gurutzeari*.

- 5/ Itxasoetan erdi itoak
egon diraden jendeak,
salbatu ditu milla ta milla
Gurutze Santu gureak;
promesa eginda ekarri ditu
esker on eta fedeak,
negar-malkoa dariotela
ala zar nola gazteak.
- 6/ Kautibaturik egon diranak
kate burnizkoz lotuak,
lepra zauriaz denbora luzez
urrikari bizituak,
Lezo'n arkitu izan dituzte
erremediyo justuak;
au ta geiago egiten daki
gure Gurutze Santuak.
- 7/ Kristaurikan dan gaiztoena
eta biotz gogorrenak,
zeruko bide berdin ederra
Lezo'n daukate diranak;
beterik amar mandamentuak
Kristori dagozkienak,
bere grazia santua laster
betiko dauka gizonak.

8/ Gurutze Santu miragarriak
mundu guztian du fama,
zeren beraren amoriyuak
gordetzen duen anima;
bitarteko ipiñirikan
Maria Birjiña Ama,
miserikordia galdezka gaude,
gure Jabe eta Jauna.

* * *

1/ Oraindikan berriro
denbora asko gabe
egĩñ izandu dira
milagroak ere:
loturik sartu eta
ateratzen libre,
obra oien testiguak
bertan antxen dire.

2/ Juntatzen oi dirade
asko deboziyoz,
graziyak ematera
berari oraziyo;z;
bañan ez gutxiyago
beren dibersiyoz,
ojala orrelakorik
juango ezpalitz iñoiz.

3/ Okasiyo jakiñak
daude oriyetan,
allegatu ezkeroz
erromeriyetan;
beste lanikan gabe
erokeriyetan,
gabaz eta egunaz
dabiltza bidetan.

4/ Jaunaren kastigoa
etorri baño len,
artu eskarmentua
bertatikan arren;
okasiyo oietan
beti kontuz gauden,
pensatu erromeriyak
zertarako diren.

Izenburuak garbi adierazten du bertso auek bertsolari jator batek ez, baiñan apaizen batek-edo jarriak dirala.

Ala ere, bertsolarien bideari jarraituz, bertso-paperetan inprentatu eta zabaldu ziran. Moldiztegiaren izena: *Donostian: Pio Baroja-ren moldizteguien.*— 1851. Bertso-paper ori, Chicago'n, Bonaparte'ren bilduman arkitu genduan.

Lenengo, kanta-aste edo *estribillo* bat dator; urrena, zortzi bertso, zortziko nagusiak; eta, azkenik, lau zortziko txiki.

Lezo'ko gurutze santuaz, onela dio Gorosabel'ek bere *Diccionario histórico geográfico descriptivo de Guipúzcoa* liburuan:

«La efigie del Santo Cristo, cuya colocación se atribuye vulgarmente a San León, obispo y mártir de Bayona, está considerada como obra artística de bastante mérito por su actitud angustiosa. Este devoto santuario, que en su origen debió ser hospicio de peregrinos, es muy concurrido de las gentes de esta provincia; las cuales suelen ir en romería en particular el día de la Exaltación de la Santa Cruz el 14 de septiembre, con cuyo motivo se celebra fiesta con regocijos de plaza».

* * *

Bertso auek kantatzeko doñu bat, Zumaia'n jaso zuan Azkue'k, Frantziska izeneko baten aotik, bañan argitara eman gabe utzi. Orain, beraren esku-idatzietan azaldu da. Ona emen Azkue'k jasotako itzak eta doñua:

Goazen Lezora periarekin,
an dago Zeruko Jauna;
beso zabalik, iltzez josirik,
begira dago gugana.
Batzuek promesarekin eta
esku onaren jabeak,
negar malkoa dariotela
nola zar ala gazteak.

The image displays a page of musical notation consisting of eight staves. The first staff is in treble clef, key of D major (one sharp), and 5/8 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth, sixteenth, and dotted notes, as well as rests and repeat signs. The subsequent staves continue the musical piece with similar rhythmic patterns and melodic lines. The notation is clear and legible, with a focus on rhythmic complexity.

(1854)

GURUTZE SANTU LEGAZPIA'KOARI
BERTSO BERRIAK

- 1/ Gurutze santu Legazpi'kua,
birtute aundiz jantzia,
lezio on bat paratzea da
nere deseo guzia;
birtute ori Jesusegandik
daduka irabazia,
nik orregatik eskatzen diot
konbeni zadan grazia,
ola batean nola agertu zan
emateko notizia.

- 2/ Berreun da irurogei ta
gañera amalau urteak
gurutze santua mundura zala
aurten dirade beteak,
peligrotatik goardatzera
kristau inozenteak,
tentazioa zeukalako
etsaietatik jendeak;
konsideratu zenbat nai digun,
nere aditzalle maiteak.

- 3/ Siñalamente maiatza zan,
illen irugarrenean,
Mirandaola'n eguerdian
asi ziraden lanean,
gure Jesusek debekatua
zeukan jai-egunean;
denbora asko lanean pasa,
ezer ezin egin zanean,
bildurtu ziran etzebiltzela
Jaungoikoaren legean.
- 4/ Denbora gutxi gora-beera
eguerdian asitzen,
lanari gogor ekin ezkeru
etzaio erraz etsitzen;
agoirikan atera ezin
larri ta estu zebiltzen,
goiz aldera asi ziraden
sutegi ori garbitzen,
gurutze santu milagrozkua
orra nun zaien argitzen.
- 5/ Amalau karga ikatz errerik
tokamentuzko ...aKin ¹
bost kintal burni eta geiago
egin bear zituztenakin,
bakar-bakarrik gelditu dira
gurutze santuarekin,
amairu libra pisuan eta
kristauren figurarekin,
zeparik edo zikiñik ere
etzuan ekarri berekin.

¹ Itz au ezin osorik irakurri.

- 6/ Ola-gizonak nekaturikan
zeuden orduko jarriak,
denbora asko lanean eta
nekeak ere larriak;
Juan da Martin Ollokieta,
Migel de Etxeberria'k
beren nagusi don Domingori
esan zioten egiak:
kastiguren bat bota ziela
gure Jaungoiko aundiak.
- 7/ Don Domingo de Mirandaola'k,
bera zuan moduan,
Elorregi'ra eraman zuan
ikusit zuan orduan;
gero bezinok kejatu ziran
etzegoala ondo an,
kristiandadeko etorkizunak
izan zezaten gogoan,
pensatu zuten ipiñitzea
Aite San Migelen ondoan.
- 8/ S. Sebastiango aldare gañean,
San Migeleko partean,
Elorregi'tik ekarri eta
egon zan amar urtean;
gero kaleko parrokiara
andik eraman zutean,
Santa Ana esaten zaion
aldare eder batean,
obispo jaunaren lizentzia ori
konsegitu zan artean.

- 9/ Juan de Agirre maiordomoa
zegoana parrokian,
lendabiziko allegatua
obispoa zan tokian;
gurutze orren pasadizoa
jaun orrek ondo zekian,
jendeak nola deseo zuan
esplikatu ziokian:
ipinitzea sekeretoan
eta leku egokian.
- 10/ Obispo jauna fortunatu zan
etortzea Villarreal'a,
maiordomoak pensatu zuen
presentatzea beala,
relazio egiñez eta
gañera memoriala;
D. Migel de Lebrija zan
obispoen ofiziala,
zeñari bertan agindu zion
informa zizakiala.
- 11/ Maiordomoak esaten zion
«Jainkoak asko nai digu,
-informatuaz presentatzeko
errikoak bost testigu-
zeruetatik anparo txarra
beintzat biraldu ez digu,
etsaiari emateagatik
nai duan ainbat kastigu,
zori oneko Gurutze Santua
mundura etorri zaizkigu.»

- 12/ Testigu oiek bostak banaka
ziran juramentatuak,
obispo jaunak ziradelako
artara ordenatuak;
kontzientziaren gañean
ziraden konformatuak,
zuzen ta ondo esplikatzeke
ola artako kontuak,
zer etorrera egin zizkigun
gure Gurutze Santuak.
- 13/ D. Migel orren enpeñua zan
guztiak baño geiagoa,
zergatikan zan ordenatua
Pamplona'n kanonigoa;
Jaungoikoaren ministroa ta
etsaien enemigoa,
obispoaren ofiziala ta
gurutzearen amigoa,
ezin iduki zeukan baño
leialtade aundiagoa.
- 14/ Obispoari presentatu zion
an informatu zuana,
gurutzetxo bat nola etorri zan
mundu onetara gugana,
milagro edo birtute oiek
aumentatzen dijoana;
obispo jaunak onen gañean
urrengo egin duana:
asunto ori presentatu da
beste bi frailerengana.

- 15/ Bi fraile edo relijiosoak
ziran predikadoreak,
bere eskutik ordenatuak
guztion Salbadoreak;
ikusirikan begien bistan
birtute paregabeak,
funtzio edo prozesio
eta festibidadeak,
erantzun zuen: «Merezi ditu
Gurutze Santu gureak.»
- 16/ Maiordomoak ipiñi zuen
lenengo notizioso,
gero beraren ofizialak
eta bi relijioso;
ikusirikan obispo jaunak
gizon oiek animoso,
konformatuta jarri zanean
gauza guztiakin oso,
agindu zuan obra eginda
ipinteko kurioso.
- 17/ Obispoaren lizentzia ori
errira etorri zanean,
berealatikan ipiñi zuten
orain dagoan planean:
tenploko etxe santu orretan
Amaren aldamenean;
okasioan beorregana
iñor premitzen danean,
lagundutzeko konforme dago
guztion zori onean.

18/ Aurten berriro ipiñi dute
bere kapilla aziaz,
sutegia ta ola-gizonak
formalidade guziaz;
erriko jaunak enpeñatuta
al duten dilijentziaz,
pekatarion limosnakin da
Jaungoikoaren graziaz,
gero beorrek sokorri gaitzan
konbeni zaigun guziaz.

19/ Orra gauzak konforme ipiñi
nai dunak ikusi ditzan,
alegiñak eginda ere
guk geiago zor izan;
Satanasek bere legeko
lazoan sartu ez gaitzan,
gurutzengana amorioa
beti bear degu izan,
gu peligrotik goardatzera
mundu onetara etorri zan.

20/ Ikusirikan begien bistan
peligro izugarriak,
enplastadeak, tximistak eta
turmoi ikaragarriak,
laster guztiak puskatu bear
txingorrek edo arriak,
gere legean egon gaitzen
beti konforme jarriak,
Gurutze Santuak artuko die
etsaiari neurriak.

21/ Konbertitzera saia gaitezen
kristabak al dan moduan,
gere anima sartu eztaigun
betiko toki galduan;
alegiñean alimentatu
obra onakin munduan,
gorputzetikan apartatzea
gertatutzen dan orduan,
eternidadeko an jarri dedin
Birjiña Amaren onduan.

Izenburuak aski adierazten du bertso auen gaia zer dan. Bertso-papera, *Vergara. Imp. de J. Undiano. 1854* moldiztegian eta urtean inprentatu zan. Bonaparte'ren bilduman dago, Chicago'n. Bertsolariaren izenik ez da esaten.

Legazpi'ko gurutze santu onetzaz, ona zer dion Gorosabel'ek bere *Diccionario histórico geográfico descriptivo* liburuan:

«En esta iglesia hay una capilla, donde se venera una cruz de hierro que fue descubierta en el hogar de la ferrería llamada Mirandaola el día 3 de mayo de 1580, cuando los ferrones no podían sacar en ella absolutamente hierro alguno. Tiénese este hecho entre los legazpianos por milagroso; y es lo cierto que conserva la villa el documento justificativo de su realidad, con el mandamiento del obispo de Pamplona para la veneración de dicha cruz.»

Doñu au, berriz, Azkue'k Elgoibar'ko
Altzola'n bildu zuan, noren aotik esaten ez
badu ere. Eta bere esku-idatzietan utzi
zuan, argitara eman gabe:

(1855)

BERTSO BERRIAK

- 1/ Bizio bat gaiztoa
degu kodizia,
deabruen engañua
edo malezia.
Ai zenbait balego
adierazia!
Esplikatzeko, Jauna,
indazu grazia,
enpeñatu bear det
al dedan guzia.

- 2/ Kodizian itxutu
eta bizi danak,
artzen ditu komeni
eztiraden lanak;
despreziaturikan
Jainkoak emanak,
beretu nai munduan
ikusten diranak,
diruaren arrantzan
beti oien planak.

3/ Bizio orrek ditu
sustraiak gaiztoak,
logreri ta usura
berekin nastuak;
ez begiratu diran
deretxo justuak,
nolanai interesak
daruzka poztuak,
deabruak dauzkalako
buruan estuak.

4/ Askotan sartzen dira
lan aldrebesetan,
aurreratu naiean
bere interesetan;
lotan dagoela ere
ta naiz ametsetan,
beti pensamentu bat
edozeñ klasetan:
sei erreal nun ote
dituen pezetan.

5/ Kodizioso oiek
orrelakoxeak,
interesaz beñ ere
eztaude aseak;
geiena duana ere
oraindi goseak,
munduan daudelako
denbora luzeak,
diruak utzi eta
amaika bazeak.

6/ Kodiziosoa du
deabruak tentatzen,
saia dedilla beti
dirua juntatzen;
ordutik ordura naiz
juan amentatzen,
deseoan geiago
da adelantatzen,
argatik interesaz
ezta kontentatzen.

7/ Kodiziosoak du
usura amatzen,
besterena beretzea
au du estimatzen;
bide onetik duan
eztu begiratzen,
naiz ibilli pobreen
odolak zupatzen,
ezta kontzientzian
kargarik topatzen.

8/ Kaboa ezin billatuz
kodiziarena,
orrelako tristeak
daukan itxumena;
interesan jo naia
munduan goiena,
animakiñ aukeran
dirua naiena,
engaño guzietan
au da aundiena.

- 9/ Dirura itxutuak
bost lan alkontrako,
bere buruari're
eztio opako;
nola izan diteke
projimoentzako?
Nolabait bildu eta
gorde gerorako,
kolkoan dituala
juango dalako.
- 10/ Gaztetandik itxutzen
bada kodizian,
neketan utziko du
ark bere bizian;
zarrago ta gaiztogo
nere iritzian,
pasioa gogortzen
zaio biotzian,
iraun ere jeneral
dan arte guzian.
- 11/ Diruagan bestetan
ezpadu pozikan,
azkenerako eztu
pena bat baizikan:
besteri utzi nai ez
darukan gauzikan,
testamentua ere
egin nai ezikan,
nolabait badijoaz
zenbait mundutikan.

- 12/ Interesetan badago
aiñ ederrizita,
nekez ipiniko da
iltzeko etsita;
Kristok ere lan luke
zerutik jetxita;
erioak ematen
badio bisita,
artxek eramaten du
guziak utzita.
- 13/ Kodiziosoaren
prinzipio fiñak,
gustorik bagekoak,
guziak berdiñak;
gerorako gordetzen
egiñ alegiñak,
pena geiagorako
aren lan egiñak,
utzita juañ bearrak
ditu tripa-miñak.
- 14/ Kodizien kaboa
zalla da topatzen,
aren billa dan ori
da ekibokatzen;
emen ibilli arren
alkar zurrupatzen,
munduak dan guziok
gaitu arrapatzen,
eztu iñork emendik
ezer ateratzen.

15/ Saiatu bear degu
nor bere lanetan,
alimentatutzeko
premia danetan;
projimoa serbitu
estuasuñetan,
pilletan gorde bage
segitu onetan,
kodizi gaizto oiek
largatu benetan.

16/ Enpeñatutzekotan
geroko lanean,
saiatu bear degu
animen onean;
kaborik ez daduka
ark iraupenean,
balioko diguna
au da aizkenean,
eztu bestek serbitzen
iltzen geranean.

17/ Animak konserbatu
mantxarrik bageak,
goardatzen dirala
Jaunaren legeak;
konseju on, errezo
ta karidadeak,
oietan enpleatu
abilidadeak,
diruak baña dira
geroko obeak.

- 18/ Aberats izatea
ezta debekatzen,
motiboren batean
ezpadu pekatzen;
deretxoz interesa
bazaio tokatzen,
eta obra onetan
badu enpleatzen,
gauza izanarekin
ezta ezer galtzen.
- 19/ Batek badio: «Eztet
gauzarik ostuta,
bide onetik nago
ni aberastuta»,
au ere balegoke
buruan estuta,
daruzkan interesaz
geiegi poztuta,
banidadearekin
Jainkoaz aztuta.
- 20/ Publikatu nai nuke
egindako lana,
erremeditu dedin
deskuidatu dana;
esan ditudanetan
faltarik daukana,
egiaz konbertitu
Jaungoikoagana,
aurrera egiteko
bizitza on bana.

Bertso auek, Bonaparte'ren bildumatik ditugu. Bertso-paper bat da. Beeko barrenean, argibide auek: *Tolosan: Mendizabalen alargunaren moldizteguian 1855 urtean.*

(1862)

EUSKAL ERRIKO LENENGO
OBISPO JAUNAREN ETORRERARAKO

*Ongi etorri, jauna,
euskaldun jendeak
gaur egin nai diozka
bere onoreak;
pozez zorutzen gaude
zar eta gazteak,
ainbeste poztu gaitu
berorri ikusteak.*

*Probintzi oietako
estudianteak,
eta beste euskaldun
leial da nobleak,
berorregana gatoz
kontentuz beteak,
aurrera beragandik
artzeko legeak.*

Nun dira, euskaldunak,
zuen kantariak?
Nun soñu-jotzalleak,
nun bertsolariak?
Gaur gugana datorren
obispo berriak,
ez al ditu merezi
ongi etorriak?
Ongi etorri, jauna,...

Alegratu zaitezke
gaur, Euskal-Eria,
gaur da zuretzat egun
guztiz pozgarria;
Jaunak bialtzen dizu
artzai bat berria,
zerurako bidean
zure giaria.
Ongi etorri, jauna,...

Aita biotz biguñ au
da maitagarria,
tristura ta penetan
konsolagarria.
Ez litzake izango
gauza arrigarria
oni ez egitea
ongi etorria?
Ongi etorri, jauna,...

Araba ta Bizkaia
Gipuzkoarekin
ongi konpontzen dira
beti alkarrekin;
beren lege zar berdiñ
antziñakoakin
pakean izan dira
bata besterekin.
Ongi, etorri, jauna,...

Geiago unitzeko
alkarren artean,
falta zan oraindikan
zerbait nere ustean:
egotea obispo
jaun baten mendean;
au da logratzen dana
gaurko egunean.
Ongi, etorri, jauna,...

Ongi etorri, jauna,
gaurko notiziak
kontentuz bete ditu
iru Probintziak.
Noizbait allegatu da,
Jaunari graziak,
deseo genduena
euskaldun guziak.
Ongi, etorri, jauna,...

Betor ordu onean
gure nagusia,
deseatzen diogu
luzaro bizia,
gu ongi gobernatzeko
bear duen grazia,
gorputz eta animako
ondasun guzia.
Ongi etorri, jauna,...

Eskerrak milla bider
Aita Santuari,
orobat milla esker
gure Erregiñari,
probintzi oietako
diputaduari,
ta gure ona nai duten
gizon prestuari.
Ongi etorri, jauna,...

Eskerrak alegiña
egin dutenari
artzai au ipintzeko
Euskal-Erriari;
Jaunak emango dio
saria ugari
guzien onagatik
nekatzen danari.
Ongi etorri, jauna,...

Guazen, bada, euskaldunak,
jaun orren aurrera,
bere bendizioa
lenbaitlen artzera;
guazen danok lasterka
beraren bidera,
edo bestela euskaldun
fin-fiñak ez gera.
Ongi etorri, jauna,...

Bertso-papera, *Imp, de J. Iturbe* moldiz-
tegian argitara emana, eta Bonaparte'ren
bilduman azaldua. Damurik, inprentaren
izena bai, bañan erriarenik ez du esaten.

Euskalerriko eliz-barrutia, Araba, Biz-
kaia ta Gipuzkoa artzen zituana, Pio IX'ga-
rrenak eraiki zuan, 1861-IX-8'an.

Lenengo obispoa, Diego Mariano Al-
guacil jauna izan zan, eta 1862-IV-28'an
sartu zan Euskalerrian.

10'garren bertsoak aitatzen duan erre-
giña, Isabel II da.

(1863)

BERTSO BERRIAK

1/ Bertso berri batzuben
aurten ditut jarri,
Santo Kristo Lezo'koen
alabantzarri;
bisitaz jende asko
zaizkio etorri,
sendatzen ditu asko
gaixo ta elbarri,
baita itxuak ere
jartzen ditu argi.

2/ Santo Kristo Lezo'koa
txit da aditua,
España guzian
badu meritua;
bisitari askorekin
dago serbitua,
zergatikan dan santu
milagro aundikua,
gaitz guztiak sendatzen
ditun medikua.¹

¹ Bertso ontako puntuak onela ditu bertso-paperak:
aditua, merituba, serbituba, aundikoa, medikuba.

3/ Santu onek daduzka
asko bisitari,
urruti bizi arren
badatoz ugari;
eztiote begirutzen
asko nekeari,
ezta gauza garesti
eta merkeari,
aditzera ematen du
mundu guziari.

4/ Askotan egondu naiz
erreparatuta,
zenbat jende datorren
pardelak artuta:
napar eta bizkaitar
asko juntatuta,
probintzianoakin
akonpañatuta,
santu au ikustera
txit desiatuta.

5/ Noizbait asi biar det
ejenploa ematen,
eztakiena orri
zerbait erakusten;
etxian daguela
ezta ezer jakiten,
eztet uste dedala
askoz utsegiten,
nai duen guztiak eztu
santua ikusten.

6/ Zenbat izango dira
Lezo'ra etorriak,
ikusi gabe joanak
Kristoren begiak:
elizan sartu nai ta
ai ango larriak,
bata bestearekin
pelean jarriak,
atzean egon bear
gaixo ta elbarriak.

7/ Eliza da txikia,
asko ezin kabi,
orretan izaten da
amaika komedi;
atzera ta aurrera
badabill ugari,
amorrrik ezin eman
bata bestiari,
guztiak nai diote
Santo Kristoari.

8/ Askok eskojitze'ute
egun apartia,
desioz dutelako
obeto ikustia;
ongi derizkiot nik
ori egitia,
zertako da alperrik
gaizki ibiltzia?
Deskantsuz obe zaio
egin konbitia.

- 9/ Santu oni txit askok
dio debozio,
egin nai diotela
zenbait orazio;
urrutitik promesak
egiten zaizkio,
Santo Kristok, artian
bada espazio,
bitarteko denboran
itxogongo dio.
- 10/ Guziak ai bezate
orain nere esana,
eztet esplikatutzen
pasatzen eztana;
guziak biartzeko
Jaungoikoagana,
gauzarikan onena
egin biar dana,
bestela galdua da
deskuidatzen dana.
- 11/ Santo Kristo Lezo'koak
maite gaitu danak,
egiten baditugu
beraren esanak;
bere seme izateko
zerutik emanak,
kuidadorikan eztu
alakoia danak,
baña pagatuko du
deskuidatzen danak.

- 12/ Txorakeriak utzi
albait apartian,
ez gaitezen ibilli
geretzat kaltian;
damutzia txarra da
denbora joatian,
Luziferrek nai gaitu
lotzea katian,
konpañia egiteko
berarekin batian.
- 13/ Luziferrek badaki
dan guzien berri,
argatikan nai gaitu
bere alde jarri;
gu engañatzen dabil
estu eta larri,
begitara dizkigu
gauza asko ekarri,
ez kasorikan egin
arren figurari.
- 14/ Santa Kruz egunaz da
illaren amalau,
zenbat milla personak
gogan dauka au;
bidian pasatubaz
eguna eta gau,
zenbat aldiz begira
egondu naiz nerau,
baña bitarte ortan
ezta egiten barau.

- 15/ Alimentu artubaz
egun eta gabaz,
neskatx eta mutillak
alkarrekin farraz;
soñua jo ta dantza
pozez eta galaz,
eztira akordatzen
nekez eta kargaz,
guztia engañatzen
izaten da erraz.
- 16/ Amaseigarrenean
bere merezia,
zergatikan nagoan
nerau ikusia;
gaztiak beti badu
bere pantasia,
zergatikan dadukan
gutxi malizia,
Jaungoikoaren gauzetan
ezta ikasia.
- 17/ Orregatik nai nuke
eman ejenploa,
ezagutu dezaten
beren Jaungoikoa;
guztion Aita degu
zeru altukoa,
kunplitzen baditugu
agindutakoa,
guretzat daude gauza
zori onekoa.

18/ Orra azkenekoa
eta despedida,
uste det badutela
bastante segira;
bertso oiek ikasten
saiatzen badira,
okerreko bidetik
zuzenduko dira,
guztiok joateko
zeruko glorira.

Bertso auek, Manuel Lekuona apaiz jaunaren bildumatik ditugu, moldiztegi-izena onela duan bertso-paper batetik: *Tolosa: Imprenta de la Viuda de Mendizabal.*

Orren alboan, beste argibide jakingarri au: *Pueden imprimirse. Tolosa 11 de diciembre de 1863. Benito Gorostegui.* Zensura bazan orduan ere, baiñan aldi ontan beintzat gure mesederako: bertsoak noizkoak diran erakusten baitigu.

(1866)

BERTSO BERRIAK
AMAR MANDAMENTU SANTUEN GAÑEAN

- 1/ Deklaratu nai nituzke
amar mandamentu,
zarrak eta gazteak,
ar zazute kontu:
eskubide guztia
Jaun Zerukoak du,
bere faltaz ez du nai
iñor kondenatu,
nola merezi ala
oi du kastigatu.

- 2/ Lenengo mandamentua
nai nuke guardatu,
Jaungoikoa bakarrik
bear degu amatu;
lengo gaizki egiñak
bear dira damutu,
bizimodu berri bat
aurrerako artu,
anima sekulako
ez dediñ kondenatu.

- 3/ Zer dan konsideratzen
jarriko bagiña,
damu izango genduke
juramentu egiña;
kostunbre txarrak larga
saiatu alegiña,
artu biotzetikan
propositu fiña,
il bearrak guztiyori
ematen digu miña.
- 4/ Irugarren mandamentuan
nai nuke itzegiñ,
kuidado jai-egunian
mezia utsegiñ;
denbora pasatuta
buruari atzegiñ,
kulpituetatikan
digue itzegiñ,¹
infernuan erretzen
ez dala atsegiñ.
- 5/ Jaunak biraltzen dizkigu
guri mandatuak,
ondo artu ditzagula
geren gurasuak;
aditu nai badegu
ez gerala mutuak,
atsegiñ artu ez dezan
Luzifer falsuak.²

¹ Bi aldiz *itzegiñ* punturako. Bigarrena, guk uste, *otsegiñ* izango zan, eta moldiztegiak oker kopiatu.

² Bi lerro falta bertso ontan. Moldiztegiaren utsegiña izango da au ere.

6/ Bostgarrenian dio
ez iñor iltzea,
Jaungoikoak emana
digula bizia;
naiz itzez ta naiz obraz,
naiz desiatzia,
biziro deritzat nik
kontu itxusia,
estimatzeko prenda da
gizonaren bizia.

7/ Pekaturako gauzak
larga alde batera,
gusto zikiñetatik
zer nai degu atera?
Liberal asko dabill
Luziferren platera,
konbidatuagatik
ez juan jatera,
anima gaixoarentzat
biziro kalte da.

8/ Besteren gauzarikan
badegu ostutzen,
zazpigarrenekoak
digu eragozten;
asko gurasok berak
die erakusten,
umeak gurasoai
badie ikasten,
beren bizi guztian
etzaie aztutzen.

- 9/ Ofizio txarra da
murmurazioa,
zenbat personak dauka
artan afizioa;
zerura juateko
zer ofizioa,
desterratu nai luke
alako bizioa,
alkanzatu dezagun
gure salbazioa.
- 10/ Gauza prezioa da
doktriña ikastia,
zarrak bizi dirala
ill diteke gaztia;
Jesusek ez luke nai
onela izatia:
ez deseatzeko
besteren emazia,
kondenatu ez dediñ
anima tristia.
- 11/ Jesusek jakiñ arren
gu nolakuak giñan,
aingeru bat nai zigun
laguntzeko eman;
oraiñ arkitzen gera
sekulako eran,
peleatu nai badegu
etsaiaren gerran,
betiko sar ez gaitzen
Luziferren gelan.

12/ Orobat gu bezela
gure projimua,
onetan akabera
ematera nua;
sarritan errezibitu
Jesus dibinua,
nolakua ote da
aren kariñua?
Alkantzatuko digu
zeruko erreinua.

Jaungoikoaren legeko aginduak bein baño geiagotan jarri izan dituzte bertsoan bertsolariak. Aldi oietako bat, onako bertso-sailla. Paris'ko *Bibliothèque Nationale*'n arkitu genduan.

Paperaren barrenean, onako adierazpen auek ditu:

«Pueden imprimirse. Tolosa 22 de diciembre de 1866.– Benito Gorostegui.

Tolosan: Modesto, Dionisio eta Jose Gorosabelen moldizteguian.»

Damurik, egillearen izenik etzaigu esaten. Eta ori somatzeko biderik ere ez degu ikusten.

Bañan izenik ezin ikasiko badegu ere, politikaz zer koloretakoa zan egilleak berak aitortzen digu. Karlistetakoa ezbairik gabe, zazpigarren bertsoan eztenkada zorrotza sartzan baitie liberalai.

* * *

Urrengo doñu au, bertso-sail onen bi-
garren bertsoarekin, Azkue'k Murelaga'n
jaso zuan, Antonio Ibarra'ren aotik. Bañan
argitara eman gabe utzi zuan, da orain be-
raren esku-idatzietan azaldu da:

Le-len- go man-da-men- tu- a

nai da- be- nak guar-da- tu

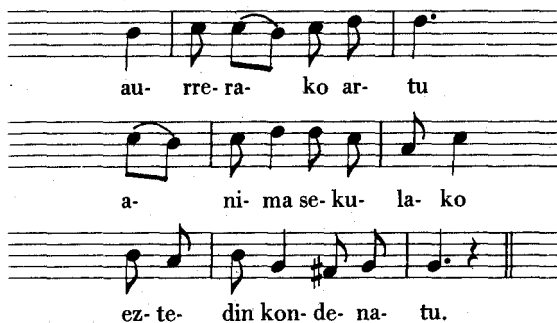
Jaun- goi- ko- a ba- ka- rrik

be- ar- ko du a- ma- tu

len- go gaiz-ki e- gi- ñak

be- ar ja- koz da- mu- tu

bi- zi- mo- du be- rri bat

au- rre- ra- ko ar- tu
a- ni- ma se- ku- la- ko
ez- te- din kon- de- na- tu.

* * *

Askotan agertu da plazara bertso-sail au. Tolosa'ko 1866'eko argitaraldi ori danetan zaarrena da, du- darik gabe. Bañan beste guziak oso aldatuta daude. Amabost bertso dituzte; ez amabi. Eta beste aldaketa asko ere bai bertsoetan. Orregatik, obe bearrez, bertsoak oso-osorik ezarriko ditugu emen, Loiola'ko Aita Jose Inazio Arana zanaren bilduman, agertu dan eta moldiztegi-izenik ez duan bertso-paper bati kopia- tuta:

BERTSO BERRIAK
JAUNGOIKOAREN AMAR AGINDUAREN
GANIAN JARRIAK

- 1/ Ateratu nai neuke / kantu bat berria,
baldin sufiziente / banu memoria;
badakit neretzat dana / txit lan geijegia,
baña ikusi ezkeru / onelango premia,
ezin egon neindeke / esan bage egia.

- 2/ Nai neuke izan fraile / edo abadia,
ongi esplikatzeke / Kristoren legia;
ustez izanagaitik / txit gizon brebea,³
ezin izan neindeke / aiek baizin obia
ni bezelako gizon / estudio bagea.
- 3/ Lenengo Mandamentua / nai duenak guardatu,
Jaungoikoa bakarrik / bear du amatu;
lengo gaizki egiñak / bear zaizko damutu,
bizimodu berri bat / aurrerako artu,
anima sekulako / ez dedin kondenatu.
- 4/ Zer dan konsideratzen / jarriko bagiña,
damu izango genduke / juramentu egiña;
kostunbre txarrai uztera / saiatu alegiña,
artu biotzetikan / propositu fiña,
il bearrak guztiori / ematen digu miña.⁴
- 5/ Irugarren Mandamentua / nai neuke itzezin,
kuidago jai-egunetan / mezarikan utsegin;
denbora juaten zaigu / buruari atzezin,
pulpitutikan sarri / digue otsegin,
infernuan erretzia / ez dala atsegin.
- 6/ Munduan guregaitikan / emandako pausubak,
beti presente daduzka / Jesus bildots mantsuak;
zerutik bialtzen diguz / mandatu gozuak,
onradu ditzagula / geure gurasoak,
Atsegin artu ez dezan / Luzifer falsuak.
- 7/ Logratu nai duenak / Jaunaren presentzia,
desterratu bear du / gorroto guztia;
munduan askok degu / alkar ezin ikusia,
biziro dala dereitzat / kontu itxusiya,
estimatzeko prenda da / gizonaren bizia.

³ Seguru asko, *trebea* bearko luke emen.

⁴ Aita Arana'ren paperean: *guztion*. Moldiztegiaren okerra, dudarik gabe. Beste argitaraldi guziak ere *guztiori* dute.

- 8/ Pentsamentu txarrari / laga alde batera,
gusto zikiñetatik / zer uste da atera?
Liberal asko dabil / Luziferren platera,⁵
anima gaixoentzat / biziro kalte da,
konbidatuagaitik / eskuan jatera.
- 9/ Munduan bear degu / geure denbora pasa,
beti presente degula / infernuko brasa;
Jesusek egunen baten / artuko digun kausa,
erabili ote degun / ostutako gauza,
lapurra ez da egongo / orduan txit lasa.
- 10/ Ai zer gauza txarra da / murmurazioa,
zenbait personak ote du / artan afezioa;
zerura juateko / ai zer ofezioa,
desterratu bear du / alango bizioa,
logratu nai duenak / gero salbazioa.
- 11/ Gauza prezioa da / dotrina ikastea,
kondenatu ez dedin / anima tristea;
zarrak bizi dirala / il leiteke gaztia,⁶
Jesusek ere ez du nai / gu gaizki ikustia,
ez deseatzeko dio / besteren emaztea.
- 12/ Jesukristo daukagu / zerutikan galdez,
ea kontentu geraren / nor beren ondasunez;
sinistu bear degu / bera degula juez,
urtutzen ditugula / biotzak negarrez,
zenbait anima galtzen da / lan au egin bagez.
- 13/ Kostunbratzen bagera / egitera pekatu,
konfesatzera jua da / ez da zer ukatu;
esamiña egiten / bear degu nekatu,
geure burua bezela / projimua amatu,
lapurra ez da egongo / orduan txit lasa.

⁵ Bertso-paperak: *askok*.

⁶ Bertso-paperak: *leitekete*. Moldiztegiaren okerra ori ere. Beste bertso-paper guztiak *leiteke* dute.

- 14/ Kristau fiel guztiok / gaude obligatuak,
 ongi guardatzeko / amar mandamentuak;
 zerutik bialdu diguz / geuri mandatuak,
 atera dezagula / munduan kontuak,
 aditu nai baditugu / ez gerala mutuak.
- 15/ Jesusek ezagaturik / gu nolakuak giñan,
 aingeru bana lagun / nai ziguan eman;
 orain aurkitzen gera / sekulako eran,
 peleatu nai badegu / etsaiakin gerran,
 betiko sartu ez gaitian / Luziferren gelan.

* * *

Beste zenbait argitaraldik Loiola'ko Aita Arana'ren bertso-paper orri kopiau diote. Itzez itz kopiau ere, moldiztegi-utsegite bat edo beste izan ezik. Olakoak dira:

Bertso-papera, «*Imprenta y Librería de F. Elosu.-DURANGO*», Aita Agirretxe'ren eskutik.

Bertso-papera, «*Imprenta y Librería de F. Elosu.-DURANGO*», moldiztegi-izena berdin bañan beste argitaraldi bat, Jose Maria Satrustegi'ren eskutik.

Bertso-papera, «*Imprenta de S. Diego.-EIBAR*», Bidani'ko Juan Krutz Elustondo'ren eskutik.

Bañan lau argitaraldi auek, zortzigarren bertsoaren bostgarren lerroa onela dute: kristau asko dabil. Alegia, *liberal* kendu eta *kristau* jarri. *Askok* idatzi zuan aldaketa ori lenengo egin zuanak, eta beste guziak ere orrelaxe kopiau, *asko* bear bazuan ere.

Ondarroa'ko Jose Maria Etxaburu'k eskuz idatzita osatu zuan bilduman ere badaude bertso auek, bañan argitaraldi oietako bati kopiauak.

* * *

Errenteri'ko Enrike Elizetxea zanaren bilduman, bertso aukeratuak beste paper bat ere agertu da. Moldiztegi-izenik gabeko papera da. Amabost bertso ditu onek ere. Bañan besteetan euskerak Bizkai'ko kutsua zuan, eta onetan norbaitek egiñalak egin ditu izkera gipuzteratzen. Ortik aldaketa guziak edo geienak:

1/1: Atera nai nuke; 1/2: kanta bat berria; 1/5: ezagutzen det neretzat; 1/6: dana lan geiegia; 1/8: onelako premia; 1/9: ezin egon nindeke; 1/10: esan gabe egia; 2/1: Nai nuke bada izan; 2/2: fraile edo abadia; 2/6: txit dala brebia; 2/7: ezin izan liteke; 2/8: aiek bezin obia; 2/10: estudio gabia; 3/4: bearko du amatu; 3/6: bear zaigun damutu; 4/5: kostunbre txarrai uzten; 4/7: biozian arturik; 4/9: il bearrak guziari; 4/10: emango digu miña; 5/1: Irugarren Mandamentuan; 5/2: bear det itz egin; 5/4: mezarik uts egin; 5/5: denbora juanda oi zaio; 5/7: kulpituetatikan; 5/8: digute ots egin; 5/9: infernuan erretzen; 6/1: Munduan gugatikan; 6/2: egindako pausoak; 6/5: zerutik bialtzen digu; 6/6: abiso gozoak; 6/7: onratu ditzagula; 6/8: geren gurasuak; 6/9: atsegin or ez dezan; 7/1: Nai duena ikusi; 7/5: munduan askok daukagun; 7/7: au gero deritzat nik; 7/9: estimatza prenda da; 7/10: personaren bizia; 8/1: Pensamentu gaiztoai; 8/2: utzi alde batera; 8/5: lijero asko dabill; 8/6: Luziferren bandera; 8/10: ez jua jatera; 9/2: gere denbora pasa; 9/5: Jesusek egingo digu; 9/6: egun batian kausa; 9/7: ya biorto degun; 10/1: Gauza gaiztoa baita; 10/3: zenbat personak artan du; 10/4: bere afizioa; 10/7: desterratu bear da; 10/8: alako bizioa; 10/9: logratu nai badegu; 10/10:geren salbazioa; 11/7: Jesusek ez du nai; 12/1: Jesu Kristo dagokigu; 12/3: ea kontentun geran; 12/4: nor bere ondasunez; 12/5: sinistu bear genduke; 12/6: bera dama juez (sic); 12/9: anima asko galtzen da; 13/1: Fortunatzen bagera; 13/2: egitia bekatu; 13/7: geren buruak bezela; 14/1: Kristau fiel guziak; 14/3: ongi guardatzera; 14/5: Jesusek bialtzen dizku; 14/6: noski abisuak; 14/7: atera ditzagula; 14/10: ez gaude mutuak; 15/1:

Jesusek ondo jakiñik; 15/2: gu nolakoak geran; 15/3: aingeru bat nai zigun; 15/4: laguntzeko eman; 15/9: betiko sar ez gaitian.

Eta bertsoen ordena: 1, 2, 14, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 11, 13 eta 15'garrena.

* * *

Erriaren aotik ere jaso izan da bertso-sail au.

Jaso-aldi bat, Bilbo'ko *Euzkadi* egunkarian, 1932-VII-21'an agertu zan.

Beste bat, Donostia'n arkitu genduan, Jose Ariztimuño *Aitzol* zanaren bilduman, 1934'an Jokin Dorronoro'k oar onekin bialduta: «Juana Frantziska Arruebarrena'ri entzuna; 90 urte ditu.»

Eta gerok ere jaso genituan norbaiten aotik, ondoren izenik apuntatzea aztu bazitzaigun ere.

Sail osorik ez dute oiek, bañan aldaketa-pilla galanta bai noski. Ez ditugu emen jarriko, bestela ere geiegi luzatu gera-ta. Bañan *Euzkadi* egunkariak dituan bi oarrak, onera aldatzea merezi dute noski:

«Uarra.— Bertso oneik, Ozerin'dar Markeliñe 70 urtedun Mañari'ko anderiari entzunak dira. Ta emakume onek diño, berari, gaztetxuba zala, Bizkarra'tar Pantzeska 71 urtedun Ixurtza'ko gixonak irakatsi eutsozala. Beraz, bertso oneik be oso zarrak ixan biar dabe. *Mañariko*.»

Eta bigarrena:

«Uarra.— Neurtitz oneik jaupariren batek egiñakedo dira. Oso atsegingarri yataz neuri, bestiak zer esango daben eztakit baña. Olerkari-bijotza eukan neurtitz orreik egin ebazanak. Tamala erderakada geiegi ixatia. Goikuaren amar agindubak, erri geiennetan aurkittuten dira bertsoetan, jauparijak, ba, umiai

erakusteko neurtizetan jartzen ebezan. Gai onetzaz lan berezija egin dagikegu. Erri guztijetakuak bildu ta a zelako idaztija argitaldu geinkian! Euzkadi'ko erri geienetan gai batetzaz diran neurtizak batzia gauza ederra. Jakintza andirik ezta biar olako lanetarako, ba! «Mañariko» argi orri txalorik sutsubenak jo biarko dautsoguz. Emakume azkar eta langille onena dogu. *Lauaxeta.*»

(1868)

BERTSO BERRIAK

1/ Bertso berriyak jartzera nua
konsolatzeko barrena,
pekatariyen artian zer dan
leziyorik biarrena;
mundu guziyan zabaldu nai det
konbeni zaigun ordena:
konfesio on bat egiterako
nola giatu aurrena.

2/ Konfesiyo onak bost kondiziyo,
lenengo esamiña,
memoriyara erakartzia
lenago gaizki egiña;
etsaiagandik apartatzeko
artu intenziyo fiña,
animarentzat izan ez dedin
gero sekulako miña.

- 3/ Esamiña bat, dolorea bi,
propositua irugarren,
laugarrenguan konfesiya
zuzen egiteko arren;
bostgarrenguan penitenziya
satisfaziyo bat emen,
pekatuaren barkaziya
anima garbi deriyen.
- 4/ Esamiña da prezisuena
konfesiyan asteko,
korputzagandik pekatuaren
kate gogorak austeko;
biotzetikan desio fiña
biziyo txarrak uzteko,
obra onekin Jaunarengandik
graziyak irabazteko.
- 5/ Bigarrenian doloria da
damutasun bat artzia,
pekatuari gorrotidade
aundiyarekin jartzia;
modu orretan etsaiagandik
obe da apartatzia,
geren anima ez badegu nai
gero betiko galtzia.

- 6/ Irugarrena propositua
konsideratu barrendik,
apartatzeko pekaturako
tentaziyuarengandik;
Jesusengana umil gaitzen
denbora degu oraindik,
etsaiak ez du engañatuko
fede biziya duenik.
- 7/ Laugarrenian egin dezagun
konfesiyo bat umilla,
guazen Jaunaren belaunetara
barkaziyuaren billa;
korputzagandik apartatzeko
pekatuaren arilla,
gure anima gero betiko
zeruan gerta dedilla.
- 8/ Bostgarrenian penitenziya,
au degu gauza biarra
korputzagandik apartatzeko
pekatuaren su-garra;
dudako gauzak utzi burutik,
artu fedian indarra,
gure animak izan eztezan
gero betiko negarra.

- 9/ Oraziyo ta sermoi ederrak
konbeni diranak emen,
aditzen degu nola biar den
len atzenduak bageunden;
orra nik esan bost kondiziyo
konfesiya nola den,
modu onetan egin dezagun
anima galdu baño len.
- 10/ Konfesatzera maiz dabillega
zertako da onoria,
biotzetikan ez badu artzen
biar dan umildadia?
Gaizki egiña damutu eta
penarekin doloria,
bakan dabillen pekatariyak
egin lezake obia.
- 11/ Urtian beingo siñalia da
garizumako txartela,
eziñ bestian konfesatzera
batzuek dijuazela;
oponiyua bueltaka dabil
aize nastuak bezela,
modu orretan asko dabilza
ni lendabizi naizela.

12/ Konfesio on bana egin dezagun
denbora degun artia,
orra erakutsi nola diraden,
onekin errematia;
justuarentzat zabalik dago
zeruetako atia,
esan dezagun kunpli derilla
Jaunaren borondatia.

Amabi bertso auek, Paris'ko *Bibliothèque Nationale*'tik artuak ditugu, D'Abbadie zanaren bildumatik.

Orriaren beko barrenean, argitaratzeko baimena eta urtea ematen zaizkigu: «*Pueden imprimirse.— Tolosa 4 de Abril de 1868.— Benito Gorostegui.*»

Eta, ondoren, moldiztegiaren izena: «*Tolosan: Mendizabalen alargunaren moldizteguien*».

Damurik, egillearen izenik ez da iñon ageri.

BERTSO BERRIYAK
JESUSEN PASIOAREN GAÑEAN

1/ Inozenterik badago
iñondik aditzen,
orain abiatzen naiz
aien adbertitzen;
animen faboretan
goazen konbertitzen,
munduko interesak
ez dute serbitzen,
Jesus larrugorrian
gurutzian il zen.

2/ Gure Jesus maitia
ari zaigu beti
eskallera egiten
goiti eta beiti;
alferrik da ibiltzea
penaken igesi,
konbeni dana eskatu
berari oneski,
arrek badaki ongi
zer zaigun merezi.

- 3/ Orazioan egon zan
Jesus maitea're,
belaunikaturikan
umilki alere;
erregien Errege
izanikan ere,
eriotzatic ezin
libra iñola're,
Aita Eternoagana
sometitu gabe.
- 4/ Sometitu izan zan
Aitaren itzera,
gurutze kruel batian
iltzez jositzera;
nere lagunak, goazen
esamiñatzera:
Zein jarriko litzake
gisa artan iltzera,
ainbeste despreziyo
errezibitzera?
- 5/ Ainbeste despreziyo,
gañera azote,
izerdi otz batekin
flakatu zan arte;
batere kulpa gabe
orrenbeste neke,
deusik ez, zerbait gaizki
egin baliyote,
alere den guziyai
barkatzen diyote.

6/ Arantzazko koroa,
tunika zuriya,
erotzat tratatzeko
soñian jantziya;
gorputz guzitik zuben
odol-iturriya,
guzien Erregia
zer negargarriya,
baldin gure biotza
ez bada arriya!

7/ Pilatos gaiztoaren
eta balentziya:
kargubak gal beldurrez
bota sententziya;
andriak eman ziyon
aski adbertentziya:
gizonik ez galtzeko
gaizki inozentziyan,
esamiña zezala
bere kontzientziya.

8/ Sententziya bota ta
eskubak garbitu,
andriaren esanak
etzuten serbitu;
bere inozentziyan
zuben adbertitu,
justuben esanera
ez nai sometitu,
ala konbeni baitzen
etzan konbertitu.

- 9/ Andikan artu zuten
judubak artian,
gurutzez kargaturik
kruelidadian;
deskansatu nai zuben
instante batian,
Luzifer gaiztoaren
dendako atian,
bañan ark ezin utzi
batere pakian.
- 10/ Luziferren lagunak
zenbat ote gera?
Iruretatik biyek
nere arabera;
projimoaren kontra
sartuba kolera,
soberbiya portiz bat
guzien gañera,
Jaunak itzul gaitzala
gaiztoak onera.
- 11/ Pensatzen jarri eta
arritzeko asko da:¹
guziia bat egiña
gorputzeko erida,
azote golpeka ta
illetatik tira;
sinisten ez duenak
berari begira,
justu baten odolez
baliatu dira.

¹ Seguru asko, *aski da* bearko luke emen punturako.

- 12/ Ama Doloretako
ondotik negarrez,
Semiaren berriyak
ikasi bearrez,
kale guzietatik
beriaren galdez,
etzait iduri sobra
bere ume batez,
aldetik galdu zuben,
nun zuben jakiñ ez.
- 13/ Magdalen agertu zan
gala ederretan,
bere alajaria
urre diamantetan;
ekusi zubenian
Jesus odoletan,
damaturik asi zan
negar marrusketan,
barkaziyoa eskatzen
bereala bertan.
- 14/ Etzan iñon gelditu
kristau bat bakarrik
festa artara gabe,
ez gazte, ez zarrik;
batzuek pena zuten,
asko arrigarri;
Jesusek esan ziyen:
«Ez egin negarrik;
kontu zeren buruai,
ez det nik bearrik.»

15/ Gurutzez kargatuba
auspezka eroriya,
ura ala ikustiaz
juduben gloriya!
Elurra bezin otza
aren izerdiya,
erakusten ziyoten
zernai pikardiya,
Jauna, izan zazu gutzaz
miserikordiya!

16/ O, zorionekoa
gertatu zan Simon!
Gurutzea eramaten
ark lagundu ziyon;
zeruba eta lurra
pizatzen baiziyon,
aren indarrak asko
serbitzen ez ziyon,
bañan amoriyua
erakutsi ziyon.

17/ O, nere Jesus, zure
gurutze pisuba!
Pensatuko bagendu
o zer merituba!
Zu zera gure Doktor
eta medikuba,
Aita Eternoaren
Seme propingua,
Jesus gizon egiña,
gure Jaungoikoa.

18/ Santa Beronika ere
guziz penatuba,
ekusi zubenian
ala tratatuba;
izerdiya ta llaga,
desfiguratuba,
pañuz txikatu ziyon
arpegi santuba,
an bertan utzi ziyon
bere erretratuba.

19/ Kalbariora igotzen,
o Jesus noblea,
or erori, emen altxa,
al zuben moduan;
jo eta ezarri zuen
juduak lurrian,
kriatu zan bezela
bere gurutzian,
bai eta ere itzatu
kruelidadian.

20/ Erakutsi zioten
penarikan aski:
gurutzia altxata
lurrera artiki,
min geiago emateko
ala espresuki,
zeren momentu artan
ziraden nagusi;
sekulako infernuba
zuten irabazi.

21/ O, zer momentu triste
ikaragarriya,
barreneko sekera
eta egarriya;
binagria ta orma
zuten erariya,
gustoz eran baizuben
nola iturriya,
zeren zuben guretzat
amorio aundiya.

22/ Aita Espirituala
fiñikan gabia,
aren Seme maitia
guziyen jabia;
guk bagenuke zure
abillidadia,
lenbiziko gaizkiya
seguru urkabia,
baña urrikaltzen da,
ain da amabilia.

23/ Gauza amabilia da
Jesusen biotza,
guregantikan zuben
pasa eriotza,
erremediatzeko
bekatuben nota;
konsideratzen balitz
ez du gutxi inporta
anima salbatzeko,
obra baliyosa.

24/ Jauna, oroitzen gera
zutzaz geienian,
elizan noizik bein
sartzen geranian,
edo denbora juanda
atzen orrenian;
au allegatzen zaigu
anitz azkenian,
anima balantzetan
etsaien mendian.

25/ Jesus, zuri nagozu
belaunikatuba,
nere gaizki egiñez
umiliatuba;
konfesatu nai ditut
nere bekatubak,
biotz osotik nago
determinatuba,
anima izan dedin
purifikatuba.

Bertso auek, Paris'ko Liburutegi Nazio-
naletik ditugu. *Tolosan: Mendizabalen alar-
gunaren moldizteguian* argitara emandako
bertso-paper bat da.

Urterik ez du esaten. Bañan beeko ba-
rreanean, eskuz idatzita, onela dio: *reçu*
1869. Norbaitek urte ortan jaso zuala, ale-

gia. Inprentatik ere etzan askoz leenago aterako.

Egillearen izenik ere ez du. Bañan darabilen euskeragatik, bertsolari ori Irun aldekoa-edo ote zan esango genduke.

* * *

Bertso auen beste argitaraldi bat, *Establecimiento tipográfico de los Hijos de I.R. Baroja, Constitución 2* moldiztegian egin zan. Bañan ez bertso guziak; 5, 11, 24 ta 25'garrena falta dira.

Fonetismoak aldatuta daude lengo paperetik. Gañontzeko aldaketak: 2/4: goitic eta betic; 2/6: pena-cen igasi; 2/9:ar berac daqui ongui; 3/3: belan necaturican; 3/8: libratu iñolare; 4/3: guruce cruel baten; 6/5: corpuz gucia ceucan; 7/3: gradoc galdu bildur; 7/8: gaizqui inocencia; 8/9: ala comeni bazan; 9/2: juduac aurrian; 9/3: guruces cargatuta; 9/9: ala ere utzi nai ez; 9/10: beñere paquian; 10/3: irutatican bi bai; 10/4: guchi gora bera; 12/1: Ama doloretacoa; 12/3: Semiaren biriac; 12/6: gendiaren galdez; 12/8: nere ume batez; 13/1: Madalena aguertuzan; 13/3: bere alajeriac; 13/8: negarrez asnasetan; 14/4: ez gazte ta zarric; 14/6: guztiz arrigarri; 15/3: ura ala icustia; 15/7: eracutzi cioten; 15/8: cembait picardia; 17/4: ay cer meritoa; 17/6: edo medicua; 17/8: Seme progimoa; 18/5: icerdi eta llagas; 18/7: bañon chucatu-cion; 18/9: an bertan eguincion; 19/1: Galbarioara igozan; 19/5: jo eta ezarri zuten; 19/9: baita altxatu ere; 20/4: lurrera erori; 20/5: min gueiago ematera; 20/6: naizuten ecusi; 21/3: barreanean searra; 21/5: binagrea eta ura; 21/6: zuen edaria; 21/8: nola etorria; 21/9: zenen gureztat ceucan; 22/4: gucion jabia; 22/7: lembicico gaizquian; 23/3: guregatican pasa; 23/4: zuen eriotza.

* * *

Aita Donostik, *Gure Herria* aldizkarian, 1938 urtean, sail ontako zenbait bertso argitaratu zituan.

Ganexon Laborde'ren aotik, doña *-Gure Herria'n* arkituko du irakurleak- eta 3, 4, 5, 6 ta 2'garren bertsoak, orden orretan.

Sara'ko Ariztia andrearen aotik, bigarren bertsoa.

Eta Lekarotz'ko Legarrea baserrian, 1913-1914 urte inguruan, larogei urtetik gorako amona bati, 2, 3, 4, 16, 13 eta 12'garren bertsoak, orden orretan.

Aldaketarik ere badute iru emale auek. Bañan geienak, gipuzkoar bertso auek beren euskalkira ekartzearren sartuak.

BERTSO BERRIAK

- 1/ Kanta batzuek oraiñ
bear ditut para,
begiratzuz munduan
asko aldetara.
Artu gabetanikan
pekatuzko karga,
gallenduba dala're
pensatzen det sobra,
zerurako bidea
ez da izango onela.

- 2/ Dotriñak dakarrena
asten naiz esaten,
pensatzen ez dutenak
aditu dezaten.
Ez noa ejemplo txarrik
munduan zabaltzen,
Jaunaren ministroak
au dute agintzen,
zeruko gloriara
sar gaitezen zuzen.

3/ Enpeñatu bear det
Jesusen legean,
kristau gaixto guztiok
konberti gaitean.
Eztegu bizi bear
pasio txarrean,
ez gaitezen ibilli
etsaien bidean,
damutan egon gabe
denbora joanean.

4/ Pensamentu txarrari
trabatu bidea,
eman gabetanikan
aurrera segida.
Santuen ejenploan
parte bat ori da,
biotzetik jartzea
Jesusi begira,
glorian pasatzeko
eternidadea.

5/ Seguru ez gaudela
pentsaturik ongi,
jarri, nere kristabak,
biotzetikan fiñ.
Aingeru guardakoa
badegu gurekiñ,
ez parte artutzeko
etsai gaixtoakiñ,
denbora degun arte
obra onak egiñ.

6/ Jesusek ez du munduan
animarik sobre,
danak berdiñ kosteak
aberats ta pobre.
Okerra ta zuzena
badira bi bide,
ez izateko dio
etsaien adixkide,
zeru irabazia
galdu ez dedien.

7/ Munduko gure izaera
bear nuke esan,
kristau bataiatuak
kondidera dezan.
Gere obra guztiak
dakazkigu bistan,
ez degu jarri bear
pekatuzko listan,
zeruan sar gaitzen
sekulako ditxan.

8/ Linborako moduan
gerade jaiotzen,
orduban illdakoak
ara dira joaten.
Bataio santatikan
gaituzte kristautzen,
zerurako bidean
baitare jarri zuzen,
geren alferkeriaz
ez badegu galtzen.

- 9/ Goizean jaiki eta
belauniko jarri,
gau ona pasa da ta
eskerrak Jaunari.
Pensatu kontzientziaz
ote gauden garbi,
gertatu gabetanik
gero negargarri,
badaukagu gai ontan
zeñek zuzen neurri.
- 10/ Esamiña egiñ biotzez,
artu dolorea,
au da induljentzia,
gure mesedea.
Goazen konfesatzera
kristau dan jendea,
etsaiari ixtera
guganako bidea,
asarratu ez dediñ
guztien Jabea.
- 11/ Suertez pekatuban
jartzen bagerade,
beñere ez deskansatu
konfesatu gabe.
Artu biotzetikan
pena ta dolore,
etsaia egiñ gabe
animaren jabe,
zerbait pensatutzeko
estaduan gaude.

12/ Zuzen konfesatzea
ez arren lotsatu,
sekulako negarrik
ez dezagun sortu.
Artzen dan penitentzia
kuidadoz kunplitu,
Aita San Agustiñek
au du predikatu,
etsaiak ez gaitzan
burutikan lotu.

13/ Jaunaren ministroai
esan pekatuak,
arren izan ditezen
danak barkatuak.
Bañan zuzen aditu
aien enkarguak,
luzeenaz ez dira asko
munduko orduak,
arrapatu ez gaitzan
sekulako subak.

14/ Pekatubak bota ta
garbitu bagera,
Jauna errezibitzera
goazen aldarera.
Belauniko jarririk
berari begira,
malkoa jaixten dala
gure arpegira,
biotza biguintzea
ongi konbeni da.

15/ Jauna errezibitzean
menaz esan: «Jesus,
Maria eta Jose,
neregana betoz.
Damutan arkitzen naiz
izanduba gaixto,
etsaiari emana
orrenbeste gusto,
aurrera Jesusentzat
nai det bizi oso.»

16/ Esplikatu naiz bada
nere sentimentuz,
kristandade garbian
segitzeko kontuz.
Guretzat mesedean
degu ori diña,
zeruan izateko
betiko gloria,
an gerta gaitzezela
ala bedi, Jesus.

Bertso auek, Bonaparte'ren bildumatik
ditugu. Moldiztegi-izena: *Donostian: Pio Ba-
roja-ren moldizteguian.*

BERTSO BERRIAK

1/ Enpeñatzera noa
alegin guziaz,
jendea muda dedin
gazteak eziaz;
lagun zadazu, Jauna,
zedorren graziaz,
esplikatu dezadan
gauza sustantziaz.

2/ Anparatuko nau ni
Jaun amorosoak,
konbeni diralako
gai ontan bertsoak;
asko enkargatu nai
ditut gurasoak,
nork bere kriaturak
nola azi gaixoak.

- 3/ Jaiotzen diranean
lenengo puntua,
gurasoak bear du
iduki kontua;
kristandadeak izan
dezan aumentua,
errezibitu bear du
bautismo santua.
- 4/ Denbora berean da
beste asuntua:
ondo kuidatzea
nork bere frutua;
batetik gorra dago,
bestetik mutua,
eskatu bage eman
maiz alimentua.
- 5/ Nork berez egin arren
obra korporala,
ez pensatu bakarrik
ori asko dala;
bear degu grazia
espirituala,
siniste ori gabe
ezer ez gerala.

6/ On guziak oi datoz
Jainkoagandikan,
zenbaitek au ala ez
usteagatikan;
eskatu umildadez
ta biotzetikan,
eztigu faltatuko
konbeni danikan.

7/ Aurra dijoanean
piska bat aziaz,
begiratuko zaio
kariño biziaz;
eskatu Jainkoari
alegin guziaz
sokorritu dezala
beraren graziaz.

8/ Uso arrazoizkora
noiz dan allegatu,
dotriña ikasita
orduko paratu:
lenengo zer sinistu
eta zer eskatu,
gero zer obratu ta
zer errezibitu.

- 9/ Gurasoak daduka
obligazioa,
gaitzean repretitu,
maiz orazioa;
gaztetxo diran arte
egin azioa,
zartu ta zallago da
kentzen bizioa.
- 10/ Obra askoren bistan
pensatu det nerez:
naturalezak griña
txarrak ditu berez;
indarra artzen badu
korrejitu bagez,
pasioak bentzitzen
gero ezta errez.
- 11/ Askoren portaera
nai det adiazi:
aitak kastigatu nai,
amak galerazi;
alakoak umerik
ezin ondo ezi,
eskandalo ematen
gero dira bizi.

12/ Batak korrejitu nai,
besteak anparatu:
«Oraingoagatikan
obe da barkatu.»
Geroko desafio,
gutxi ikaratu,
bien kontra orobat
bera preparatu.

13/ Ondo leziazeko
mirabe gazteak,
alkar artu bezate
senar-emazteak;
ez batak batera ta
bestera besteak,
ez du errespetik
ala ekusteak.

14/ Obra onak egin da
konseju obeak,
ori agindutzen du
guzion Jabeak;
ikasi dezatela
ala mirabeak,
ez izan flojo eta
ardura bageak.

- 15/ Gurasoa da aurrak
akonsejatzeko,
enkargatu kanpotik
goiz etxeratzeko;
zar, andi ta dijnoak
errespetatzeko,
lagun gaiztoetatik
apartatutzeko.
- 16/ Zer pausotan dabiltzan
kontuz atenditu,
gaizki baldin badabiltz
ondo korrejitu;
onak eta umillak
izan nai baditu,
lezio onak ematen
gazterik segitu.
- 17/ Erakutsi lana ta
munduko bizitza,
estaduez konforme
zer modutan izan;
ezin egin duela
bizi bada zartzean,
gurasoa umeak
sokorritu dezan.

18/ Biraldu umeak maiz
konfesatuzera,
eta sakramentuak
errezibitzera;
gañera Jainkoaren
itza aditzera,
gurasoa, orrela
portatuko zera.

19/ Debozioaz entzun
Jainkoaren itza,
berak lagunduko du
zuzen bagabiltza;
ona egin dezagun
munduko bizitza,
gero alkanzatzeko
sekulako ditxa.

20/ Munduan dabilena
santidade billa,
askok burlatu arren
ura da abilla;
zeruan pronto dago
arentzako silla,
gloria gozatzeko
ala izan dedilla.

Bertso-sail au, Bonaparte'ren bilduman azaldua da. Moldiztegiaren izena, beeko barrenean ematen digu: *Donostian: Pio Baroja-ren moldizteguian.*

BERTSO BERRIAK

- 1/ Abuztuko illaren
emezortzigarrena,
bertso bi paratzeko
artu det ordena;
umeak zer oi duten
ikasten aurrena,
lenago kostunbria
jarriya dagoena,
beti maldiziyoa
itzikan onena.

- 2/ Bertso berri batzuek
nai nituzke jarri,
mundu guziyarentzat
eskarmentagarri;
kulpitutik entzuna
esango det garbi:
ezpazaio barkatzen
obeto elkarri,
infernuko zoletan
omen gera sarri.

- 3/ Taberna adiskide,
asarre eliza,
orrek galdu biar digu
sekulako ditxa;
kristau gaizto guztiyak
ondu al banitza,
gauz au predikatzeko
eman nuben itza,
beti geren animen
kaltian gabiltza.
- 4/ Zer egin biar degun
guk azken fiñian,
arriturikan nago
gauz orren gañian;
ezpagera bizitzen
kondata onian,
akordatuko zagu
denbora juanian,
anima infernura
sartutzen danian.
- 5/ Bostgarren mandamentua
iñor ez iltzia,
bekatu gaitza dala
badet aditzia;
gorputz eta anima
gizona galtzia,
gañera Jaungoikua
ofenditutzia,
alakua neke da
zeruan sartzia.

6/ Seigarrengo orretan
asko gera trebe,
ez det iñor berezten
aberats ta pobre;
bañon bekatu eginda
ez gerade libre,
Jaungoikuen legia
bear degu gorde,
baldin ezpadegu nai
infernuan erre.

7/ Iltziaz ez oroitzen
jendien erdiya,
beti banidadia
eta pikardiya;
ezpadegu idukitzen
anima garbiya,
guretzat dator pena
ikaragarriya,
Jaunak izan dezala
miserikordiya.

8/ Izugarriyak dira
infernuko subak,
daukazkianarentzat
bekatu pisubak;
aditu bada, umeak,
igual gurasuak,
bekatuban luzaro
gaudezen gaxuak,
Jesus adoratzeko
zabaldu besuak.

- 9/ San Migel pisaketan
ari da zeruban,
esaminatuko gaitu
nor bere moduban,
zer bizi-modu degun
igaro munduban;
gaiztuen sententziya
despatxu klaruan,
batere eztu baliyo
dirubak orduban.
- 10/ Erremediyo danak
Jaungoikuak ditu,
atentziyubarekin
au ondo aditu:
anima biar degu
len-bait-len garbitu,
Jaungoikuen legian
aurrera segitu,
ez dezagun geiago
arren ofenditu.
- 11/ Bataiotik genduen
zeruba irabazi,
geron faltaz galtzerik
ez luke merezi;
beti esperantzetan
biar degu bizi,
jeniyo txar guztiyak
leneztandik utzi,
zeruban sar gaitezen
aingeru ta guzti.

12/ Nik esanagatikan
nere ditamena,
nork berak pensa beza
gauzarik onena;
zeruban izaten da
milla norabuena,
ikaragarriya da
infernuko pena,
berriz ezta aterako
bein sartutzen dana.

13/ Bein sartu ezkeroztik
infernuko zeldan,
probatu biarko du
martiritza zer dan;
kontrariyo guztiyak
an dirade bertan,
kargatu naiagatik
barkuba urretan,
an erre biarko du
betiko garretan.

14/ Gu ez juatiagatik
iñor infernura,
erreguka ari da
Aita Eternua;
sazerdoteen itza
esatera nua:
animatzeagatik
jende umanua,
asko ikusiya da
Jesus dibinua.

15/ Odolik baldin bada
gure biyotzian,
negar egin lezake
artaz oroitzian;
milagrua pasa zan
Kristoren etxian,
garizumako ostegun
santu arratsian;
gu salbatzeagatik
ill zan gurutzian.

16/ Ibilli bagetandik
geigo pikardiyan,
Jesusekin biagu
sartu konfradiyan;
aingerubak daudela
animen guardiyan,
an junta gaitzela
zeruben erdiyan,
orra amasei bertso
euskera garbiyan.

Bertso-sail au, Bonaparte'ren bildumatik degu. *Tolosan: Mendizabal alargunaren modizteguien* argitara emandako kanta-paper bat da.

Ez da egillearen izenik esaten. Urterik ere ez, naiz-eta lenengo bertsoak eguna esan: «Abuztuko illaren emezortzigarrena».

Bañan papera, esan bezela, Mendizabal'en alargunarenean argitaratu zan. Mol-

diztegi ori, izen orrekin, 1840'garren urte-
tik 1877'garren urtera ezagutu zan. Tarte
ortan jarritako bertsoak, ditugu, beraz.

* * *

Aita Donosti'k, bertso auek kantatzeko
bi doñu bildu zituan, eta bere *Euskal Eres
Sorta* doñu-bilduman argitara eman, 238
eta 282 zenbakietan. Lenengoa, Sunbi-
llan'n jaso zuan; bigarrena, Arraiotz'en.

* * *

Bertso auen beste argitaraldi bat, askoz geroago-
koa, *Imprenta «La Económica», Arroca, B, bajo (Amara)*
moldiztegian egin zan. Oiartzun'go Makutso baserrian
jaso genduan, Maria Oiartzabal'en eskutik.

Aldaketak: izenburua: Bertso Berriyak Gaizumara-
ko jarriyak: 3/3: orrek galdu biaugu; 3/9: asko geren
animen; 4/7: gogoratuko gera; 5/5: anima ta gorputza;
6/2: asko gaude trebe; 6/9: gero ez badegu nai; 8/5:
aditu ba umiak; 8/6: eta gurasuak; 8/8: zaudezten gu-
ziak; 9/4: biar dan moduban; 10/4: au ongi aditu;
11/5: munduari nai diyot; 11/6: au adierazi; 12/4:
gauzik obiena; 13/8: barku bat urretan; 14/5: apaiz
eren itza; 14/9: asko suprituba da; 15/3: negar egin
liteke; 16/1: Ibilli gabetandik; 16/2: beti pikardiyan.

BERTSO BERRIAK

- 1/ Gauza baten gañian
noa itz egitera,
guziz konbeni dana
esplikatzera;
asestitu ezazute,
jendiak, aditzera,
zarrak eta gaztiak,
saiatu ikastera
nola biar gendukian
juan konfesatzera.

- 2/ Konfesiyo on bana
egiteko graziya
Maria Santisimari
eska lenbiziya;
onela egin dezagun
gure dilijenziya,
ongi esamiñatzen
gure kontzientziya,
berak logratuko'igu
bear degun guziya.

3/ Beti ez gauden loturik
etsaien katean,
ongi konfesatzeko
prebeni gaitan;
erretiruan jarri
paraje apartean,
esamiña zuzen egiñ
zeñek bere artean,
zenbait oker egin degun
animen kaltean.

4/ Zer edo nola diraden
gure uts egitiak
eleuke gutxi balio
kontu ateratziak;
au berau agindu digu
gure Jesus maitiak,
onela egin ditzagun
berakin pakiak,
ez arren deskuidatu,
kristau pekadoriak.

5/ Mandamentu guztiak
errejistatuak,
presente para itzagun
gure pekatuak,
itzez eta obraz
gaizki gertatuak;
onela egon gaitian
gu presentatuak,
gero izan ez gaitian
zori gaiztokuak.

- 6/ Gure esamiña onak
daukan onoria,
arren aditu ezazu,
kristau pekadoria;
biotzetikan bear da
forma doloria,
nola ofenditu degun
gure salbadoria,
izanik bera bezin
santu amabilia.
- 7/ Kontsideratu ditzagun
infernuko penak,
zenbat padezitzen duen
lenago an daudenak;
gu bezela munduan
len bizi ziranak,
su eta garren artian
orain an animak,
orra zer paraderua
justu eztabillenak.
- 8/ Infernuan daguanak
ez du deskantsurik,
alderdi guzietatik
an dago suturik;
sekula eztu izango
gloria ekusterik,
penaz edo naigabez
atormentaturik,
ala izan biarko du
gutziz penaturik.

- 9/ Gure gaiztakeriak
mediante dirala,
begira ezatorkigun
tormentu.....;¹
arren beldur gaitean
bertatik onela,
kondenatu ez gaitian
triste oiek bezela,
Jaungoikoak beragandik
bota ez gaitzala.
- 10/ Segurantzarik beñere
eztegu munduan,
eztakigu ilko geran
oraiñ gauden orduan;
gauza ori ere bai
iduki goguan:
derrefente illikan
zenbat da infernuan?
Orobat gu're gaude
orain peligruan.
- 11/ Egin dezagun betiko
proposito sendoa:
ez ofendituzeko
Jaun soberanoa;
atera pekatuaren
pozo benenoa,
anima geldi zagus
garbi ta sanoa,
zeruan gozatzeko
glori eternoa.

12/ Goazen konfesatzera
prestaturik ongi,
esan ditzagun guziak,
txiki eta andi;
gure pasadizua
esplikatu garbi
umiltasunarekin
konfesoreari,
eztira ikaratuko
izan arren ugari.

13/ Jesusek bialtzen digu
zenbait mandatu gozo,
konfesa ditzagula
pekatuak oso;
errezibi ezkerro
onenbeste abiso,
batere beldur gabe
guazen animoso,
eztaude kondenatuak
gu bezin ditxoso.

14/ Lotsaz edo maleziaz
gordetzen badegu,
gure konfesiya
utsa balio du;
gu.....
begira daukagu,
beraren esanetan
obe degu umildu,
sententzi gogorren bat
eztakigun amildu.

15/ Gure pekatuen zorra
pagatzeagatik,
penitentziya egiten
saiatu gogotik;
ofrezitu Jesusi
gure trabajutik,
nere Jaun Jesukristo
esan biotzetik,
arren guarda gaitzala
eriotza gaiztotik.

16/ Gure jenio gaiztoa
emendatutzen,
ezagutu dezagun
zer estadutan gauden;
egun gutxi dadukagu
nerekiko emen,
Jesus billa dezagun
biotzetik arren,
beretzat eskojituak
izan gaitian, amen.

Bertso-sail au, Bonaparte'ren bildumatik degu; moldiztegi-izenik gabeko kanta-paper batetik.

¹ Ezin irakurri, bertso-paperak emen zer dion. Berdin gertatzen da 14'garren bertsoan.

ZERUKO GLORIAREN KANTAK

1/ Zer dan esan nai nuke
zeruko gloria,
Jauna, argi zadazu
nere memoria;
presente paratutzen
ango iduria
lagun zadazu arren,
Birjiña Maria,
anima dediñ ondu
ta pekataria.

2/ Zerua jarri nai det
dagokion faman,
itzegin al baneza
tokatzen dan forman;
maiz oroitzeko ireak
obe dira eman,
orra zer deseok ni
mintzatzen naraman:
guziak gloriara nai
nituzke eraman.

3/ Eternidaderako
bizi-leku ona,
ezta gaizki izango
logratzen duana;
ura nun izango dan
egingo det plana,
ea guziok artu
paperatxo bana,
zergatik dan danontzat
txit konbeni dana.

4/ Guzien egillea
Jauna izanikan,
bere poderioan
ez du kaborikan;
enpeñoz zerua Ark
dauka egiñikan,
berekin justuentzat
señalaturikan,
zer leku izango dan
pensatu ortikan.

5/ Zerua da leku on
eta sagradua,
dago famili santu
eta onradua;
eskasenak ere du
justuen gradua,
zori onekoa da
aien estadua,
Jaunaren konpañian
zer bizimodua!

6/ Jaungoikoa presente
daukate guztiak,
sostenitutzen ditu
beraren graziak;
ez dute kuidadorik
mantenu jantziak,
kardabak eta danak
munduan utziak,
antxe serbitzen dira
konbenientziak.

7/ Zeruan bildurrikan
ez da ezerenik,
ez onen kuidadorik
eta ez arrenik;
beti gusto osoak
Jainkoak emanik,
ezin billa dezake
dixaren azkenik,
guzientzat uraxen
deseatzen det nik.

8/ Zeru aundi ederra
paregabekoa,
esan al baño gradu
andiagokoa,
aingeru santu justuz
apaindutakoa;
guziak alabatzen
dute Jaungoikoa,
zergatikan dagoen
merezitakoa.

- 9/ Alako lekua ta
orlako lagunak
billatzen ditu bera
garbi dagoanak;
baita gozatu ere
ditxa zorionak,
eternidade ontan
iraungo duanak,
presumitu dezake
on derizkionak.
- 10/ Gustableak dirade
zeruko kontuak,
aingeru eder, aien
soñu ta kantuak;
Jauna alabatutzen
santa ta santuak,
ditxa gozaten daude
anima justuak,
betiko zorionak
daduzka poztuak.
- 11/ Eskritura bearrik
ez dago zeruan,
betiko ditxa dauka
leku seguruan;
errentaren kezkarik
ez dauka buruan,
ez du eskatimarik
egiten diruan,
alako nagusia
on da inguruan.

- 12/ Leku gustoso eder
garbi ta txukuna,¹
Jaunaren parajea
dana da jakiña;
ez dute an artuko
anima zikiña,
edozein gaiztorentzat
ez dago egiña,
mantxatuak garbitzen
saia alegiña.
- 13/ Nolanai ez plantatu
gloriako ustean,
mantxarik txikiena
ere du kaltean;
ezpada sartzen ere
infernuko atean,
purgatu bearko du
lekuren batean,
zeruak ez du artzen
garbitu artean.
- 14/ Nere aditzalleak,
esateko zuzen,
Jaunak beretzat ustez
kristautu ginduzen;²
gure billa dabil da
anima gaitezen,
bera alabatzera
zerura guazen,
animak sekulako
deskansa ditezen.

¹ Bearbada, *txukiña* bearko luke, ola ere esaten da ta.

² Bertso-paperak: *kristau ginduzen*.

- 15/ Gure egillearen
bere alegiñak,
len da gero ez dira
txantxetan egiñak;
amorio nobleak
dauzka eragiñak,
erremeditu dizku
lengo utsegiñak,
zeruan emateko
guri atsegiñak.
- 16/ Adanen pekatutik
zerua itxi zan,
Kristo gizon egiñik
argatik jetxi zan;
justuak penatzera
ondo etzeritzan,
beti Ark amodio
gizonagan izan,
gu salbatzeagatik
gurutzean ill zan.
- 17/ Kristok egin du zenbait
trabaju ta neke,
erredimitu gaitu
biziaren truke.
Batek geiagorik zer
egin al dezake?
Arzaz baliatuko
ezpagiñateke,
gero kastigatzea
arrazoi litzake.

- 18/ Okerrik aundienak
egin balituzke,
damua aitortuaz
zuzentzen lituzke;
jarri Jesukristori
barkazio eske,
erremedio danak
berak badaruzke,
zeruko ditxagatik
saiatu gaitzke.
- 19/ Jauna, krietutzeaz
degu milla grazi,
zeruko deretxoa
berriz irabazi;
erakutsi ere bai
zer modutan bizi,
faltatzen balitz ditu
erremedioak utzi,
Artzek ofenditzerik
ez luke merezi.
- 20/ Gelditzen gera zenbait
ditxa gozorekin,
despeditzera noa
ogei bertsoekin;
kantatu ditzakegu
poza askorekin,
prebenitu ere bai
milla gustorekin,
gloriara joateko
Jesukristorekin.

Bertso-sail au, Bonaparte'ren bildumatik degu; moldiztegi-izenik gabeko kanta-paper batetik.

* * *

Errezil'en, Iraola-zarra baserrian, bertso-paper bat arkitu genduan, *Tip. C. Berroya Vergara* moldiztegi argitara emana, sail ontako amabost bertsorekin: 7, 13, 14 eta 15'garrena falta. Argitaraldi au, askoz georagokoa da.

Aldaketak: izenburua: Bertso Berriak; 1/5: presente paratzen det; 1/7: arren lagun zadazu; 1/9: anima dediñ ondo; 1/10: bai pekataria; 2/1: Zeruan jarri nai det; 2/2: dagokidan eran; 2/7: orra zer deseoak; 2/9: guziok gloriara; 2/10: gaitzala eramán; 3/5: aura nun izango dan; 3/8: kanta-papel bana; 4/3: beraren poderian; 5/2: eta segurua; 6/7: kuidoak eta lanak; 8/1: Zeru aundi eder; 8/5: aingeru santu gustoz; 9/2: alako lagunak; 9/3: billatzen dute bera; 9/7: eternidade guzian; 9/9: presumitu ditzake; 10/5: Jauna alabatzen daude; 11/3: beti ditxa dauka; 12/10: egin alegiña; 16/5: justuak penatzen; 16/7: baña Ark amorio; 16/8: guziontzat izan; 17/1: Kristok egin du zenbat; 17/3: erremediatu gaitu; 18/2: egin balitezke; 18/4: zuzendu litzake; 18/8: berekin badauzke; 18/10: saiatu gitezke; 19/3: zeruko deretxoak; 19/7: Aretzek ofenditza; 19/8: ez luke merezi; 19/9: gure pasio txarra; 19/10: obe degu ezi; 20/1: gelditzen gera zenbat; 20/3: despatxatzerá nua; 20/4: amasei bertsokin.

* * *

Eun bat urteren buruan, bertso auek bizirik zeuden erriaren gogoan. Gernika'ko Julio Bareño jauna zanak, 1959'eko Urriaren 9'an, sail ontako zenbait bertso bialdu baitzizkidan: 1, 5, 9, 12, 10, 17 eta

19'garrena, osorik eta orden orretan; 4'garrenaren 5-10 lerroak, eta 6'garrenaren 1-4 lerroak.

Noren aotik jasoak zituan, onela adierazten zuan: «1906'garreneko Karmen egunian, Alejandro Onaindia'k Markiña'n ikasiak. Amabi bertso ei zirean, baña bestiak aztuta daukaz».

Aldaketak: izenburua: Zeruko gloria; 1/5: presente paratzen det; 1/7: arren lagun zadazu; 1/9: animau dedin ondo; 1/10: bai pekataria; 5/2: eta segurua; 5/8: oien estadia; 6/2: daduke guztiak; 6/3: sosteniduten ditu; 9/2: alako lagunak; 9/3: billatzen dute bera; 9/7: eternidade guztian; 9/9: presumitu ditezke; 9/10: an derizkionak; 10/3: aingeru eder oien; 10/5: Jauna alabatzen daude; 12/9: mantxatua garbitzen; 12/10: egin alegiña; 17/1: Kristok agindu zigun; 17/3: erremediatua gaitu; 17/9: kastigatzia gero; 19/3: zeruko deretxuak; 19/9: gure pasio txarrak 19/10: obe deguz ezi.

Aldaketa auetatik ikusten danez, Alejandro Onaindia'k Bergara'ko Berroya moldiztegitik ateratako bertso-papera eskuratu eta ikasi zuan.

BERTSO BERRIYAK

- 1/ Formatu biar ditut
zenbait bertso berri,
kristau miñgaiñ-luzien
eskarmentagarri;
iñoren fama galtzen
asko dabill larri,
oriyen onran kantak
biar ditut jarri.
- 2/ Konzienzi gaiztoko
persona trastiak
aotan artzen dituzte
mirabe gaztiak;
oiek gezurra esan da
lotsatzen bestiak,
gaizkiturik negarrez
guraso tristiak.

- 3/ Gezurra sumatu ta
gezurak kontatzen,
batzuek minuturik
ez dute faltatzen;
ausenziya ta salsa
beti aumentatzen,
zenbait ito artian
ez da kontentatzen.
- 4/ Orretakua dago
asko emakume,
Mari Migel moduko
zenbait gizaseme;
beste batzuek berriz
guraso ta ume,
naiz mezarik entzun ez
ausenziyan firme.
- 5/ Penagarriyak daude
zenbait miñgaiñ-zikiñ,
esnatu ordurako ¹
murmuratzen ekiñ;
zer esaten dituzten
Jaungoikuak jakiñ,
ez itz egitia obe
orrelakuakiñ.

¹ Bertso-paperak: *esnatu orduco*.

6/ Zenbaitek jartzen ditu
salsa arritubak,
zeiñ diran badakigu
oso korritubak;
auzoko gaiztuakiñ
daude kunplitubak,
obligatutzen ditu
eziñ sufritubak.

7/ Au da asko personak
egiten dutena:
beren mantxak bialdu
auzoko batena;
kostunbre ori dago
txit oso ertena,
amaikak egiten du
orrelako lana.

8/ Ez degu estimatzen
projimorik kasik,
amatu biarrian
ofenditu pozik;
oserbatzen bazaio
bajezako gauzik ²,
deklaratuko dira
demoniok ezik.

² Bertso-paperak: *bagezaco gancic*.

9/ Projimua ofenditzen
ari gera lazki,
orretakuak gaude
zortzitatik zazpi;
ikusi naiago da
ondo baño gaizki,
dotriñak beste aldera
ematen du noski.

10/ Munduban egiñ arren
ausenzi gozuak,
gero azalduko dira
emengo kasuak;
juango gera umiak
eta gurasuak,
kargu artuko digu
Jaun amorosuak.

11/ Munduko ausenziaz
ez biziro poztu,
zeñek bere kontuba
eman biagu estu,
geren denborakua,
zuzen edo justu;
orduban damutubak
baliyoko eztu ³.

³ Bertso-paperak: *baliyoco ez du*.

12/ Orra bertso berriyak
euskeraz publiko,
oietako paperak
askok ditu naiko;
itxu gaixoa saltzen
pozik da ibilliko,
ogiya izan dezan
illabete biko.

Amabi bertso auek, Azpeiti'n jaso genituan, bertako Fidel Uria apaiza zanaren paperetan.

Bertso-paper bat da. Moldiztegi-izena: *Donostiyan: Juan Osesen modizteguiyan*. Bigarren karlista-gerratean, bertso-paper asko argitaratu ziran etxe orretan. Eun urtetik gora, beraz.

Nork jarriak diran, ez da esaten. Eta txeetasun ori somatzeko biderik ez degu ikusten.

Azken bertsoak, saltzallea nor izan zan adierazten digu: itxu bat. Asteasu'ko itxuak oso ezagunak izan ziran beren denboran. Baita Ezkio'koa eta Segura'koa ere.⁴ Baiñan besterik ere izan zan eta ezin ortik argitasunik atera.

⁴ Ikus: *Auspoa*, 68-69-70 eta 106'garren aleak.

BERTSO BERRIAK
ETERNIDADEAREN GAÑEAN JARRIAK

1/ Kanta bat paratutzeko
artu det idea,
eman al banezake
zerura bidea;
gure mundu piska au
korrika dijua,
pensa dezagun zer dan
eternidadea.

2/ Ill bearra daukagu
guztiok jakiña,
obe litzake sarri
akordatuko bagiña;
Jaungoikoa serbitzen
egĩñ alegiña,
gero izan ez dezagun
sekulako miña.

3/ Iltzen geran puntuan
gure sentenziya,
ate batetik bestera
zer diferenziya;
onarentzako dago
betiko gloria,
gaiztoarentzat pena

.....

7/ O deabruak
dauken engañua,
gu nondik galduko
bere enpeñua;
eragiten badigu
berak agindua,
gauza jakiña degu
betiko infernua.

8/ Nere kristau maiteak,
jakiñean bizi:
ezin serbituko di-
tugu bi nagusi;
Jaungoikoa zeruan
nai duanak ikusi,
deabruaren legeak
bearko ditu utzi.

9/ Zertarako da izatea
kristauaren izena,
Satanasen eskolan
baldin bagabiltza?
Bautismo santuan
eman genduen itza,
kunplitzen duen
... ..

13/ Suak ikutzen badigu
gure gorputzean,
ezin sufritu degu
instante batean;
arren, kristau maiteak,
kontura gaitean
eternidadeko suak
zer izango diran.

14/ Munduaren asieratik
gauden orduraño,
eroriko zan lurrera
zenbat euri-tanto;
ainbeste milloi urte
pasatu eta gero,
libratzeko esperantza
infernuan balego.

15/ Ai zer konsueloa
kondenatuena:
noizbait akabatuko da
dadukaten pena;
baña sobra dakie
betiko dutena,
ori da tormenturik
... ..

19/ Bitarteko degula
Birjiña Maria,
eskatu Jaungoikoari
alegin guztia:
konfesio on bana
egiteko grazia,
ala logratutzeko
zeruko gloria.

20/ Pekatari gaixoak,
orain animatu,
gaiztoak izan bagera
erremediatu;
zer peligrotan gauden
ondo begiratu,
gero ontzeko asmoan
ez arren fiatu.

21/ Eternidade gañean
pensatuko balitz,
nonbait gure biotzak
ez badira arriz;
ez giñake engañatuko
onenbeste aldiz,
edo bestela fedean

... ..

Bertso auek, Donostia'ko Oriamendi baserriko Anizeto Kalonje'k emandako kanta-paper batetik ditugu.

Bañan papera puskatuta dago; beeko erdia falta du. Puska orrekin batera galduak dira 4, 5, 6, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 22, 23 eta 24'garren bertsoak. Baita ere 3, 9, 15 eta 21'garrenaren azken lerroa ere.

Era berean, galduak izango dira bearbada beste argibide jakingarri batzuk ere; adibidez, moldiztegiaren izena eta egillearena. Oiek askotan paperaren beko barrenean eta azken bertsoan esaten baitira.

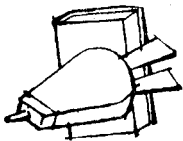
Urterik ere ez degu, ori geienetan lenengo bertsoan esaten bada ere. Bañan aspaldiko bertsoak dira, paperaren itxurak aditzera ematen duanez beintzat. Zaarrez orain eun bat urtekoak bai gutxienez.

Bertso baldar xamarrak dira neurrian.
Itzen bat ere falta da zenbait lerrotan. Ori
moldiztegiaren utsegitea izan diteke. Eta
puntu itxusirik ere badago. Neurri eta pun-
tu oiek ez ditugu ikutu; dauden ortan uztea
obe da.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK (101'garrenetik aurrera)

- 101-102. *A. Zavala: Txirritaren bertsoak. I. (Aitua).*
- 103-104. *A. Zavala: Txirritaren bertsoak. II (Aitua).*
105. *Jose Inazio Etxeberria: Mendi gañetik. (Aitua).*
106. *A. Zavala: Pastor Izuela.- Ezkioko ta Segurako itxuak. (Aitua).*
107. *A. Zavala: Zepai bertsolaria. (Aitua).*
108. *Mattin: Ahal dena. (Aitua).*
- 109-110. *P. Lafitte: Mañex Etchamendy bertsularia.*
111. *Bertsolariak: Xenpelar-saria, 1972. (Aitua).*
112. *Basarri: Sortu zaizkidanak. (Aitua).*
113. *P. M. Urruzuno: Sasiletrau baten zirria. (Aitua).*
114. *A. Zavala: Kaskazuri bertsolaria.*
115. *A. Zavala: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak. (Aitua).*
116. *A. Zavala: Oiartzungo bost bertsolari. (Aitua).*
- 117-118. *Balendin Enbeita: Nere apurra.*
119. *A. Zavala: Oiartzungo beste lau bertsolari. (Aitua).*
- 120-121-122. *A. Zavala: Mendaro Txirristaka.*
- 123-124-125. *A. Zavala: Zampirain anaiak.*
126. *A. Zavala: Ustu ezin zan ganbara.*
127. *M. Arozamena: Nere aldia.*
128. *A. Zavala: Amodiozko penak bertso berrietan.*
129. *A. Zavala: Afrika'ko gerra (1859-1860).*
130. *A. Zavala: Patxi Erauskin bertsolaria (I).*
131. *A. Zavala: Patxi Erauskin bertsolaria (II).*
132. *A. Zavala: Patxi Erauskin bertsolaria (III).*
133. *A. Zavala: Arrantzaleen bizitza.*
134. *J.M. Arrizabalo - A. Zavala: Baso-mutillak.*
135. *A. Zavala: Jaiok bizi nai.*

136. *A. Zavala*: Noe'ren ontzia.
- 137-138. *Ataño*: Txantxangorri kantaria.
139. *A. Zavala*: Soldaduzkako bertsoak.
140. *A. Zavala*: Nekazariak bai miseriak.
141. *Bertsolariak*: Bertsolari-Txapelketa Nagusia (Donostia, 1980 - I - 6).
142. *A. Zavala*: Txabolategi, Elkoro eta Leunda bertsolariak.
143. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (I). (*Aitua*)
144. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (II). (*Aitua*).
145. *J.J. Irazusta*: Nork bere bidea (III). (*Aitua*).
146. *A. Zavala*: Berridi eta Kuxkullu bertsolariak.
147. *Ataño*: Txori. (*Aitua*)
148. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (I).
149. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (II).
150. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (III).
151. *Martin Treku*: Etxe xokotik kantari.
152. *Xalbador*: Herria gogoan. (*Aitua*).
153. *J.K. Zapirain, Ataño*: Zure Pasio Santua. Asis'ko San Frantziskoren bizitza.
154. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (I).
155. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (II).
156. *F. Artola, Bordari, R. Artola*: Aritz beraren adarrak.
157. *Elkar lanean*: Lexoti bertsolaria.
158. *Mari Treku*: Mattin, nere gizona.
159. *Txomin Garmendia*: Denbora pasa.
160. *Txomin Garmendia*: Bizitzaren arian.
161. *A. Zavala*: Kuba'ko gerra.
162. *J.M. Arrieta*: Nere ondar alea.
163. *J.C. Arrosagaray*: California-tik kantuz.
164. *A. Zavala*: Mixioetako bertsoak (I).
165. *A. Zavala*: Mixioetako bertsoak (II).
166. *M. Manterola*: Lore apal bat.
167. *J.M. Lertxundi*: Baso tarteko oiua.
168. *P. Lazkano, A. Zavala*: Tiro tartean bertsoan.
169. *Basarri*: Kezka-giroan.
170. *Txomin Garmendia*: Bordaberri'ko gozo-mikatzak.
171. *Txomin Garmendia*: Bertsolari Kurpilla.
172. *Sebastian Salaberria*: Nere soroko emaitzak.
173. *I. Olea*: Otemotxeko arnasa.
174. *A. Zavala*: Kristaubidea bertsoan (I).

AUSPOA
LIBURUTEGIA